

KIMMO LEIMU

Tutkija
Kollegat
Kansainvälinen taho



Muisteluksia Kimmo Leimun työsaralta



KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

ISUOMALAINEN

Tiistaina elokuun 5, päivänä 1980

20 sivua - irtonumero 2:-

Kansainvälinen kasvatustutkijakokous Jyväskylässä



IEA:n konferenssi on koonnut Jyväskylään maailman johtavia koulutustutkijoita. Kuvassa David Walker Skotlannista, Torsten Husén Tukholmasta ja Benjamin Bloom Chigagosta vaihtavat mielipiteitä yliopiston rehtori Kalevi Heinilän kanssa.

Jyväskylässä alkoi maanantaina kansainvälisen koulusaavutuksia tutkivan järjestön, IEA:n, yleiskokous. Viikon kestävä konferenssiin osallistuu tutkijoita yli kolmekymmenestä maasta. Vieraiden isäntänä toimii Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitos.

Toivottaessaan vieraat tervetulleiksi yliopiston rehtori Kalevi Heinilä luonnehti alkavaa vuosikymmentä kasvatuksen vuosikymmeneksi. Heillä uskot, että vieraat saavat hyvän kuvan sekä kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen tekemistä työstä että Suomen vähälisistä kesistä.

Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen johtaja Jouko Kari muistutti, että kun Suomessa vuosina 1970-71 kehitettiin IEA:n tutkimusohjelmaan liittyen tutkimusaineistoa viiden eri oppiaineen piiristä, pelastettiin samalla korvaamatonta tietoa väistyvän koulujärjestelmän viimeisestä "kypästä" vaiheesta. Suomalaisille on muutoinkin ollut IEA:n tutkimuksista suurta hyötyä.

Kari kiitti opetusministeriötä sen antamasta rahallisesta tuesta ja Keski-Suomen läänin, Jyväskylän kaupungin ja yliopiston myötävaikuttamisesta konferenssin järjestelyissä.

IEA:n puheenjohtaja Neville Postlethwaite loi katsauksen järjestön toimintaan viimeksi kuluneen vuoden aikana.

IEA:n vuotuisessa konferenssissa eli yleiskokouksessa seurataan menneillä olevia tutkimusohjelmia ja kehitetään tulevaisuuden tutkimuksia. Konferenssilla on suuri merkitys siksi, että IEA:n jäsenlaitosten tutkimustyö saadaan koordinoitua ja toisaalta siksi, että eri laitojen tutkijat voivat vaihtaa ajatuksia muista maista tulleiden tutkijoiden kanssa.

Alkuseremioiden jälkeen alkoi konferenssin työ tiiviini ohjelman mukaisesti. Osallistujat jakaantuivat ryhmiin, jotka käsittelevät kukin omaa tutkimustaan.

Keskiviikkona on konfe-

rensilla avoin iltapäivä. Opetusministerio tuo konferenssille tervehdyksensä ja Jyväskylän yliopisto jakaa huomionosoituksia ansiotunneille tutkijoille. Loppupäivä keskustellaan koulutustutkimuksen tämän hetken tilanteesta. Tilaisuus alkaa kello 12.30 yliopiston juhlasalissa ja sinne ovat kaikki koulutustutkimuksesta kiinnostuneet tervetulleita.

Mikä on IEA?

IEA on kansainvälinen tutkimusjärjestö, joka tekee kansainvälisiä kasvatustieteellistä tutkimustyötä. IEA kerää tietoa, joka mahdollistaa jäsenmaiden koulujärjestelmien kehittämisen ja se pyrkii luomaan mahdollisimman hyvät edellytykset jäsenmaiden väliseen yhteistyöhön kasvatustutkimuksen alalla.

Järjestöön kuuluu yksi kasvatustieteellistä tutkimusta harjoittava laitos joka jäsenmaasta. Suomea edustaa Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitos, jossa IEA:n tutkimuksia koordinoi Kimmo Leimu.

Suomen rahallinen panos järjestön toiminnassa on ollut pieni ja se on pääosin jäänyt kotimaahan. Näin Suomi on kuitenkin päässyt mukaan mittavaan kansainväliseen koulutustutkimukseen. Jyväskylän yleiskokous tänä vuonna on oikeastaan Suomen ensimmäinen panos IEA-jäsenyyden yhteisten velvoitteiden hoitamiseen.

IEA:n tutkimusten tuloksia on Suomessa sovellettu muun muassa peruskoulu-uudistusta toteutettaessa. IEA:n tutkimustuloksia on kehitetty kasvatustieteiden tutkimuslaitokseen ja ne ovat olleet virikkeinä Jyväskylän ja Turun yliopistojen yhteistyössä ja valtakalle tutkimustoiminnalle.

IEA on kaksikymmentä vuotta kestäneen toimintansa aikana kehittänyt tutkimustyötä koskevaa ajattelua ja tutkimusmenetelmiä. Työssä mukana olleet tutkijat ovat koulutuneet kansainvälisessä yhteistyössä. On syntynyt lukemattomia tutkijoiden välisiä yhteyksiä, jotka takaavat monimuotoisen forumin koulutustutkimuksesta kiinnostuneiden ajatustenvaihdolle.

KIMMO LEIMU

Tutkija
Kollegat
Kansainvälinen taho

KIMMO LEIMU

Tutkija
Kollegat
Kansainvälinen taho

*Muisteluksia
Kimmo Leimun
työsaralta*



KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

© Kirjoittajat

Toimituskunta:

Erkki Kangasniemi (päätoimittaja)

Jouni Sojakka

Martti Minkkinen

Kuvat: Jyväskylän yliopiston museon kuva-arkisto (s. 8 ja 12), Matti Salmi ym.

Julkaisija: Koulutuksen tutkimuslaitos

Kansi ja taitto: Martti Minkkinen

Luovutettu Kimmo Leimulle 26.3.1999 hänen läksiäiskahvitalaisuudessa.

Jyväskylän yliopistopaino

1999



Sisältö

Ingressi	1
Muisteluksia pikkujoulussa 1998 / Kimmo Leimu	7
Tarpeellinen mies alusta alkaen	41
Tangeerauksia – Kimmo ja opiskelijatyön tie käyttäytymistieteisiin	43
Tietäjälle, näkijälle ja opettajalleni	47
Kimmolle	49
Ruotsalaisia kollegoja 'kyytimässä'	53
Tuulimylly	57

INGRESSI

Käsillä oleva julkaisu ei ole elämäkerta eikä juhlakirja, vaan joitakin muisteiloita opiskelusta ja työelämän varrelta Jyväskylässä ja erityisesti kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa (KTL), nykyisessä koulutuksen tutkimuslaitoksessa. Päähenkilö tässä on opettaja, assistentti, sittemmin tutkimusassistentti, kansallinen koordinaattori, tutkija, osastonjohtaja ja nyttemmin tutkimusryhmän johtaja Kimmo Leimu, joka on päättämässä varsinaista virkatyötään koulutuksen tutkimuslaitoksessa maaliskuun lopussa 1999 ja siirtyy eläkkeelle 1.4.1999 alkaen.

Kimmo muistelee itse ja toisaalta jotkut hänen kollegoistaan muistelevat häntä opettajana, tutkijakouluttajana/ohjaajana, kansainvälisten yhteyksien ylläpitäjänä ja vapaa-ajan rakentajana. Kimmo kertoo myös sukunsa itseään vanhemman polven kokemuksista Jyväskylässä siitä osin kun ne liittyvät opiskeluun Jyväskylän seminaarissa.

Tämä johdanto ei ole mikään systemaattinen kuvaus Kimmon toiminnasta. Tässä pyritään antamaan jonkinlainen yleiskuva hänen roolistaan KTL:ssä. Kimmo Leimun me tiedämme ja tunnemme opettajana (niin koulussa kuin yliopistossa), ohjaajana, tutkijana, tutkimusjohtajana, tutkijankouluttajana, koulutuksen ja opetuksen arvioijana ja kehittäjänä sekä kansainvälisten tutkimusyhteyksien luojana ja kansainvälisenä asiantuntijana. Rakentaja kuvaa hyvin Kimmon 'konstruktivistista' toimintaa tutkimuslaitoksessamme. Kimmolle on ominaista positiivinen ajattelu, hyvä verbaalinen ilmaisu, letkeä sananvalinta niin puheessa kuin teksteissä, ongelmakeskeinen ja käsitteellinen ajattelu sekä visuaalinen mallintaminen, kyky keskustella ja kuunnella toista sekä hienotunteinen suhtautuminen kanssaihmiisiin.

Eri rooleissaan Kimmo on työskennellyt koulutusjärjestelmän eri tasoilla; järjestelmätasolla, koulun tasolla ja myös yksilötasolla. Kim-

mon ensimmäinen suuri haaste laitoksessamme oli kansainvälinen IEA:n (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) Kuuden oppiaineen tutkimus (Six Subject Study/SSS). Sen kansallisena koordinaattorina hän huolehti tähän tutkimukseen kuuluvan kansallisen evaluaatiotoimen suunnittelun, järjestämisen ja toteutuksen. Hän suoritti itse tarvittavat esikokeilut ja lähetti sitten kokeenjohtajia tiedonkeruuseen eri puolille maata. Kimmo osallistui myös tutkimuksen raportointiin stipendiaattina Tukholmassa talvella 1973–74, jolloin Kuuden oppiaineen tutkimuksen kansainvälisiä raportteja työstettiin.

IEA:n arviointitutkimuksessa saamiensa kokemusten ja tietotaidon myötä Kimmo oppi ymmärtämään arviointitoiminnan merkityksen ja luotettavan, yleistettävän arviointityön perusedellytykset. Tietämyksensä ja kokemuksensa oikeutuksella Kimmo kutsuttiin vuonna 1972 johtamaan KTL:n koulututkimusosaston kouluoetoimistoa, joka pian erkani evaluaatioosastoksi. Sen puitteissa hän koulutti ainespecialisteja arviointitutkijoiksi ja johti osastonsa suorittamia kansallisia arviointeja lähinnä äidinkiessä, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraassa kielessä ja matematiikassa, pääasiassa peruskoulussa, mutta myös lukiossa. Näiden arviointitutkimusten myötä saatettiin arvioida mm. tavoitteiden saavuttamista ja kehittää ainekohtaisia tavoitteita, esim. perustavoitteita edellä mai-

nituissa oppiaineissa. Samalla Kimmo itse hahmotteli koulutoimen evaluaatiotyötä ja tavoitekuvauskuja joissakin tutkimuksissaan. Ensimmäinen edustava kansallinen peruskoulun arviointitutkimus 1979 loi pohjaa myöhemmille kansallisille arvioinneille, jotka suoritettiin vuosina 1990 ja 1995.

Kimmo ei kuitenkaan enää ollut mukana kahdessa viimeksi mainitussa kansallisessa arviointitutkimuksessa. Kansainväliset tehtävät kutsuivat taas. Hän oli ollut jo pitkään Suomen edustaja IEA:n yleiskokouksessa; 1981 alkanut IEA:n toinen luonnontieteiden koulusaavutusten arviointitutkimus (SISS) kutsui häntä. Kimmo oli tuon tutkimuksen kansallinen koordinaattori. Lisäksi hän oli IEA:n Standing Committee'n jäsen vuosina 1983–87 ja sen alaisen Training Committee'n vastuullinen henkilö vuonna 1985. Lisäksi Standing Committee nimitti Kimmon SISS'in Steering Committee'n jäseneksi 1985. Näin hän muutaman vuoden aikana joutui hoitamaan myös IEA:n asioita yleiskokouksen välisenä aikana eri 'komiteoiden' jäsenenä.

Kimmo osallistui IEA:n toimintaan suurella sydämellä ja loi muillekin laitoksen tutkijoille mahdollisuuksia osallistua IEA:n tutkimuksiin. Hän oli oikeutetusti monen johtajan aikana KTL:n edustajana IEA:n korkeimmassa päätävässä elimessä, yleiskokouksessa. Tunnustet-

tiin, että hän oli siihen tehtävään sopivin laitoksessamme.

Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi laitoksemme oli osallistunut pariin muuhun IEA:n arviointitutkimukseen. Myös Joensuun yliopisto oli ollut mukana IEA:n esikoulututkimuksessa, joten yleiskokouksen edustajamme aloitteesta laitoksemme oli delegoinut kansainvälistä tutkimusyhteistyötä myös muualle maahamme. Tällä hetkellä laitoksemme IEA:n kansallisenä keskuksena osallistuu kahteen IEA:n tutkimushankkeeseen.

Jo 1964 suoritettuna IEA:n ensimmäisen matematiikan koulusaavutustutkimuksen tiimoilta alkanut kansainvälinen toiminta, Kimmon suurella antaumuksella tapahtuneen toiminnan myötävaikutuksesta, on jatkunut katkeamatta kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa, nytemmin koulutuksen tutkimuslaitoksessa. Vielä 1980-luvun alussa KTL:n porukka oli piikkinä yliopiston lihassa; tarvitsivat matkarahoja kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön osallistuakseen. Tuolloin ei saanut anoa virkamatkaa kansainväliseen toimintaan, täytyi anoa lupaa mennä työmatkalle ja anomus piti kirjoittaa tavalliselle paperiarkille, ei virkamatka-anomuslomakkeelle, etteivät vaan pääse osallisiksi matkustussäännön turvaamista eduista. KTL:ssa kansainvälisyys oli osa arkipäivän toimintaa huomattavasti enemmän kuin se yliopistois-

samme tuli muotiin 1990-luvulla. Kansainvälisen ja kansallisen arviointitoiminnan myötä arviointitutkimuksesta on tullut yksi KTL:n vahvuusalueista.

IEA:n lisäksi Kimmo on ollut monissa muissa kansainvälisissä tehtävissä, stipendiaattina, Unescon asiantuntijana, unkarilaisten kansallisissa kehittämishankkeissa jne. Vielä tähän vuoteen asti hän on ollut mukana OECD:n INES-projektissa, jäsenenä sen Network A:ssa. Todettakoon, että Network A:n indikaattorityö käytti hyväksi IEA:n koulusaavutustietoja, mikä liittyi luontevasti Kimmon aikaisempaan toimintaan. Network A:ssa Kimmo oli suunnittelemassa myös OECD:n arviointitoimenpiteitä, joita toteutetaan alkaneen PISA:n (Programme for International Student Assessment) puitteissa.

Kimolla on suuri kansainvälinen ystäväpiiri, johon hän pitää jatkuvasti yhteyttä. Kimmo ja KTL tunnetaan monissa maissa ympäri maailman.

Kansallisena koulutuksen ja opetuksen tutkijana, evaluaattorina ja kehittäjänä Kimmo on ollut monen kansallisen työryhmän jäsen, toimikuntien ja komiteoiden asiantuntija. Tutkimustuloksiaan ja kehittämisesityksiään raportoidessaan hänellä oli kohderyhmänä usein koulun kehittämiseen liittyvät päätöksentekijät. Toimikunnissa, komiteoissa ja seminaareissa hän

mielellään esitteli ajatuksiaan vastuullisille päätöksentekijöille. Yleisempää julkisuutta hän ei niinkään tavoitellut. Matkakertomukset, joita hän laati kansainvälisten kokousten ja seminaarien päätöksistä, olivat laajoja ja perusteellisia. Kimmo ei vain kertonut, mistä keskusteltiin ja mitä päätettiin, vaan hän myös esitteli niitä periaatteita ja perusteita, joihin päätökset nojautuivat ja mitä niistä seuraa Suomelle ja päätöksentekijöille. Näin hän halusi myös niiden, jotka eivät olleet läsnä näissä kokouksissa, pääsevän hyvin tietoisiksi kokousten annista.

Koulun ja opetuksen kansallisena kehittäjänä Kimmolla toki oli muitakin kohderyhmiä, näistä mainittakoon opettajat ja kunnan kouluviranomaiset. Opettajien koulutustilaisuuksissa, Heinolan kurssikeskuksen seminaareissa ja koulutustutkimuksen päivillä hän esitteli auliisti ajatuksiaan ja vastaili opettajien, rehtoreiden ja koulutoimenjohtajien kysymyksiin.

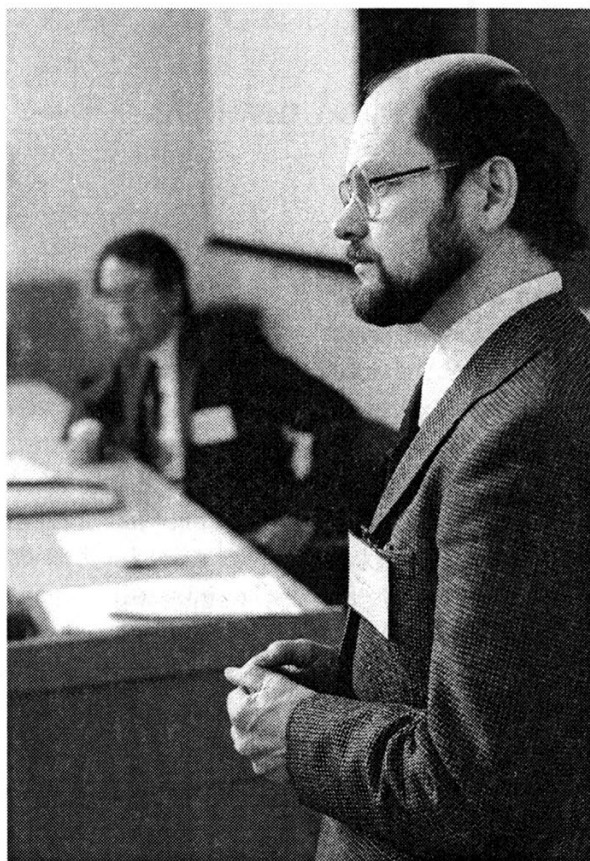
Yleensä tehtävissä, joissa Kimmo on ollut mukana, on ollut aikataulunsa ja määräaikansa. Tehtävien suorittaminen on vaatinut tutkijalta paljon aikaa ja vaivaa. Hänen tutkijan työssään aamun ja illan on erottanut toisistaan pitkä päivittäinen työrupeama; lamppu on palanut työhuoneessa aamusta iltamyöhään. Pyhän ja arjen välillä ei aina ollut eroa; tarpeen mukaan usein pyhätkin olivat tavallisia työpäiviä. Monet niistä hengentuotteista ja tehtävistä, joita hän

teki, ovat dokumentoituina hänen työhuoneensa kansioissa ja mapeissa. Niissä on paljon käypää asiaa, joka ei ole tullut julki eikä näy missään 'julkaisuindekseissä'.

Vaikka mies on saanut paljon aikaan, niin hänellä saattaa olla tunne, että vielä on jotakin tekemättä. 'Minua tarvitaan vielä' on tunne, jossa ihmisen mieli kiertyy ilolle ja 'ehdinkö minä tehdä kaiken ajoissa' on tunne, jossa hiertyy tuskalle. Tästä jännityksestä syntyy ihmisen koko retki.

Jyväskylässä 10.3.1999

Erkki Kangasniemi



Professori John Egglestone ja Kimmo Koulutustutkimuksen päivillä Jyväskylässä vuonna 1982.

MUISTELUKSIA

PIKKUJOULUSSA 1998

Kimmo Leimu

Minulle on annettu mahdollisuus tässä tilaisuudessa kertoa muistikuvia siltä ajalta, jolloin olen työskennellyt täällä KTL:ssä. Otin tehtävän vastaan kiitollisena, mutta empien, sillä monet teistä ovat pitkälti omia aikalaisiani KTL:ssä (tai KTK:ssa) ja muistavat asioita ja tilanteita aivan yhtä hyvin, jolleivät paremmin. Kun ehdotuksessa korostettiin mahdollisuutta tarinointiin *nimenomaan henkilökohtaiselta kannalta*, jouduin asiaa mietittyäni kiusaukseen ottaa itselleni vähän enemmänkin oikeuksia, ja aionkin – ehkä hieman omavaltaisesti – käyttää tuota tilaisuutta hyväkseni oikein kunnolla. Kun nimittäin pohtii taaksepäin jotakin muistelemisen arvoista, *joutuu yleensä ajattelemaan, ihmisiä, paikkoja tai tapahtumia – ja tärkeintä näistä ovat toki ihmiset!* Ajattelin siis pitää mielessä tämän tien varrella tapaamiani ja tuntemiani ihmisiä, joilla kaikilla – joskus hämmästyttävää kyllä – on yhteyksiä myös tähän paikkaan ja tähän laitokseen.

Ketä, ja millä perustein, siis ottaisin mukaan mainitessani niitä, joita päälimmäisinä tulee mieleen? Pyydän jo etukäteen anteeksi valintoja, jotka joistakin saattavat tuntua turhankin yksityis- ja omakohtaisilta. *Omahyväisiä* niiden ei kuitenkaan ole tarkoitus olla, vaikka ehkä marssitankin lavalle nimiä ja henkilökuvia, jotka kenties ovat yllättäviä, koska niillä on varsin yksityiset kytkennät. Teen sen siinä toivossa, että yksityisyydessä piilisi yhteisen kokemuksen elementtejä. – Siispä eteenpäin...

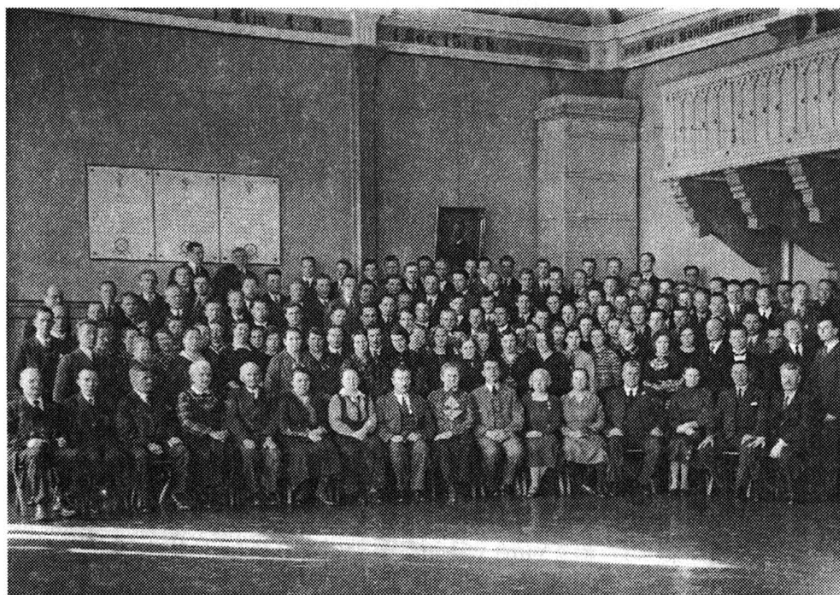
Tulin KTL:n kirjoihin vuonna 1967, eli 31 vuotta sitten, ja olen – pienin keskeytyksin, jotka subjektiivisesti ottaen eivät keskeytyksiä olleetkaan – jatkanut näihin asti. Aika saattaa tuntua pitkältä, mutta tosiasiasa se on liiankin lyhyt. Lyhyt se on sikäli, että niin kovin paljon on hyviä aikeita jäänyt toteutumatta. Lyhyt se on myös sikäli, että tuollainen ajanjakso on sittenkin vain vähäinen vaihe jatkumolla, joka ennen meitä itsekutakin on joskus ja jossain alkanut,

ja sitten tavalla tai toisella meidät kaikki tänne tuonut. Yhtäältä saattaa päivitellä, miten *sattumanvaraisia* ovatkaan ihmisen elämän tärkeät päätökset ja vedenjakajat. Toisaalta joutuu hämmästelemään, miten näennäisesti *erillisistä* asioista saattaa kuitenkin muodostua kokonaisuuksia, jos niin haluaa nähdä. Vaikka monet elämän kiemurat ovat elettyinä saattaneet tuntua täysin sattumanvaraisilta, vähittäinen – ja monesti vasta jälkikäteen – tutustuminen omiinkin vaiheisiin ja niiden taustoihin saattaa ajattelemaan toisin.

Millaisia ihmisiä ja asioita siis kuuluisi minun kokemuksellisiin juuriini Jyväskylän yliopistoa

ja sen rakasta KTL:ää ajatellessa? – Juuri tässä herkeän omavaltaiseksi ja aloitan jostain kauempaa kuin ehkä olisi kohtuullistakaan. Joudun näet aluksi väistämättä tunnustamaan, että opetusala on meillä oikea sukurasitus.

– Voisin aloittaa äitini puolelta Kannakselta ja todeta, että Kivennavan äijä (hänen isoisänsä – isoisäähän kutsuttiin Karjalassa ”äijäksi”) **Mikko Pimiä** oli *pitäjän koulumestari* tuolla 1800-luvun puolivälin tienoilla. Äijä yritti – ja pääsi – sittemmin *Jyväskylän seminaariin*, jossa aloitti opintonsa, mutta joutui varojen puutteen vuoksi pian palaamaan takaisin kotinurkilleen, missä jatkoi edellä mainitussa ja kunnan



Jyväskylän seminaarin opettajat ja oppilaat juhlasalissa 1935. Jo 1890-luvulla Anshelm kopioi juhlasalin ylä”friisistä” nuo monet vakavat lauseet.

luottamustehtävissä. Hänen jälkeläisissään riittää kuitenkin seminaarinsa käyneitä opettajia useitakin, aina omaan äitiini saakka.

– Vielä rajumpaa tekstiä voisın tarjota isän puolelta, jossa kuitenkin Sääksmäeltä kotoisin ollut ja sittemmin eri puolilla

Suomea asunut **Anshelmukko**, kuten myös isäni, muodostavat itselleni merkittävimmät opettajuusvaikutteet. Tämä Ansu aloitti opettajauransa tarkkaan ottaen 13-vuotiaana, jolloin ryhtyi kotiopettajaksi itseään vain joitakin vuosia nuoremmalle Voipaalan kartanon pojalle. Häntä itseään ei kuitenkaan pantu oppikouluun (jossa olisi ikänsä puolesta hyvin saattanut olla Sibeliuksen luokkatoveri), ja niin nuorukainen hankki elämäntekemystä kovassa konepajatyössä sekä Turun Crichton-Vulcanilla että Porin Rosenlewillä. Vaan niin siinä kuitenkin kävi, että saatuaan maistaa muutaman vuoden sisarensa sijaisopettajana toimimisen ihanuutta *päätyi hänkin Jyväskylän seminaariin* (1890-luvulla) ja sitä tietä lopullisesti alalle. – No, niinpähän sitten sattui, että Ansu nai sittemmin seminaariaikaisen tuttavuutensa ja sai viisi lasta, joista yksi kuoli pienenä ja lopuista tulikin opettajia – näiden joukossa isäni.

Paljasjalkainen helsinkiläinen, kouluna ”Helsingin hymykuoppa”

Itse olen paljasjalkainen helsinkiläinen ja käynyt kouluja joskus ”Helsingin hymykuopaksi” kutsutussa Käpylässä, sittemmin Hgin Normaalilyseossa. Vasta myöhemmin tulın tietämään, että kokonaista kolme silloisista opettajistani: luokanvalvoja **L. Arvi P. Poijärvi**, englannin

lehtori **Esko Pennanen** ja ranskan opettaja **Lars Frösén** olivat – paitsi dynaamisia ja ”opettavaisia” persoonallisuuksia, myös eri vaiheissa kouluhallituksen viskaaleita, ja siis opetusalan valtakunnallisia vaikuttajia. (Pennanen muuten oli kiivas KTL:n puolestapuhuja, mutta vain ja nimenomaan Helsinkiin! (eriävä mielipide

mietinnössä!) Frösénin kanssa osuin jopa samaan neuvottelupöytään meidän Sammonkadun offiisissa joskus 70-luvulla. – Jäljet alkavat jo pelottaa, eikö niin...

Tosin yritin vielä rimpuilla vastaan ja tein melko kunnollisen yrityksen päästä sille ainoalle alalle, joka koskaan on minua aidosti kiinnostanut – eli arkkitehdiksi ja siis Polille, mutta pistettä vaille ja haaveeksi se lopulta jäi. Lopun jo arvannettekin, sillä toinen vaihtoehto oli Hgin va. Opettajakorkeakoulu, jonka pääsykokeissa sai toki panna parastaan, mutta jonne muistan sitten hortoilleeni opiskelijaksi vähän ”eteke-

haten” ja aavistuksen pettyneenä, ikään kuin korvasta talutettuna. – Mitenkäpä sitä ihminen kohtaloaan voisi väistää... Edellisellä kurssilla oli muuten **Hannu Saari**, ja omana kurssitoverinani **Helka Patrikka**, jonka sisko (Pirjo Linakylä) on täällä tänään!

Silloisesta *opettajakoulutuksesta* puhuttaessa voidaan mainita, ettei tuolloin mainittu sanallakaan – puhumattakaan että olisi opetettu – *tilastollista tietojenkäsittelyä*. Seminaari-ym. töiden ongelmat ja sisällöt olivat siis välttämättä luonteeltaan yhtä ”pehmeitä” kuin olivat käytetyt menetelmätkin. – Toista nykyisin keskeistä käsitettä, *opetussuunnitelmaa*, tuskin mainittiinkaan, ja jos vaikka mainittiin, niin korkeintaan erittäin hallinnollisessa mielessä, jonkinlaisena kaaviona tai asiakirjana, joka opettajan tuli vuosittain lähettää eteenpäin, ja jonka konkreettisesta olemuksesta tai tarkoituksesta ei jäänyt meille mitään käsitystä. Itse ajattelin, että sellainen voisi olla suunnilleen samaa kuin lukujärjestyksen laatiminen ja hyväksyttäminen jossakin.

Myöhempää kertoilua pohjustaen voisin myös mainita, että mat.-luonnontieteellisen alueen lehtorina toimi OKL:ssä **Toivo Vahervuo**, jonka ajattelu oli nuoren kokelaankin tajunnassa jotenkin omaa luokkaansa. Koskaan en liene saanut niin älyllisesti kihelmöivän mielenkiintoista ohjausta siihen, millaisella logiikalla luon-

nontiedettä (nimenomaan fysiikkaa) voisi ja tulisi opettaa kuin niiden parin harjoitustunnin valmistelussa ja kritiikissä, jonka Vahervuo (2. vuosikurssilla) ennätti antaa. Olin kuitenkin ehtinyt pitää vain yhden tai kaksi tuntia hänen neuvonnassaan, kun Vahervuo äkkiarvaamatta kuoli. Hänen hautajaisissaan Helsingin Vanhasa kirkossa tajusimme, minkä tason guru meitä oli opettanut, vaikka tunnistin alan edustavassa joukossa ainoastaan Viitamäen ja Kai v. Fiendtin, jälkimmäisen vain siksi, että jälkimmäisen poika sattui olemaan äitini oppilas (alakoulussa).

Hgin OKL:n psykologian lehtorina vaikutti tuolloin erittäin dynaamisena persoonana – ja pettämättömän itsetunnon omaavana henkilönä – **R. Olavi Viitamäki** (joka mm. saattoi todeta, miten ”MINÄ teen tästä laitoksesta *akateemisen*!”, tai esitteli Kretchmerin typologiaa elävällä esimerkillään: ”Sitten on tämä tämmöinen *atleettinen* tyyppi...”). Tämä Viitamäestä, mutta hänen luennoillaan kirjoitetuista muistiinpanoista olen ensimmäisen kerran poiminut maininnan ”kasvatustieteellisen keskuslaitoksen” perustamisaikeista Jyväskylään – JKKK:n yhteyteen”. Johonkin alitajuntaan sellainenkin on saattanut jäädä kytemään. – En tosin tuolloin ensinkään tiennyt asiaan liittyvistä tunteista ja valtapelistä, johon oma opettajanikin (Pennanen) oli osallistunut.

Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu – SYK

Ensimmäinen työpaikka (ja sitten ainoa vakituinen yli 30:een vuoteen) tarjottiin SYK:sta, ”käsityön ja oppikoulun opettajana”, eikä siitä ollut kanttia kieltäytyä. Muistelu sieltä.

– *Olin tuolloin (niin kuin kai vieläkin) ikäisekseni aika nuoren näköinen siloposki. Kun sitten alkupäivinä yritin uutta avainnippua selaten päästä koulun kokoelmahuoneeseen, minut pysäytti aikeissani muuan koulun lehtoreista, tiedustellen, millä asialla oppilas täällä liikkui. Silitin hakevani paria kuvataulua luokkaan, ja vasta seuraavan asteen kuulustelussa tunnustin olevani koulun opettajia. Arvaatte, mikä anteeksipyytely siitä seurasi. Lehtori oli **Kai R. Lehtonen**, jonka kanssa sitten yhdessä valvoimme välitunteja ja ystävystyimme. Seuraavan kerran tulin hänen kanssaan tekemisiin v. 1967, kun hänet oli (minusta riippumatta) valittu IEA:n CIVICS-tutkimuksen ”kansalliseen työryhmään” (sen ainoana jäsenenä).*

– *En myöskään malta olla mainitsemat- ta, että paras ystäväni, luokkatoverini ja jumppakaverini Norssin ajoilta oli **Vesa***

Nikunen, josta vain pari vuotta myöhemmin tuli SYK:n rehtori. (Monet teistäkin ehkä tunsivat.)

Jyväskylään

Varsin pian alkoi kuitenkin tuntua siltä, että kun kerran on yliopisto-opiskelu-oikeuden saanut, sitä ei ollut kohtuullista jättää 2-vuotiseen OKL-kurssiin. Ajattelin myös itsekseni, että jos ei tähän liittyviä ratkaisuja tee pian, ne ehkä jäävät kokonaan tekemättä. Yritinkin koko ensimmäisen talven opiskella erityisellä opettajien mustalla kirjalla, ja sainkin suoritetuksi jotakin arvosanan poikasta Hgin yliopistossa. Mutta kevätpuolella sattuma tai kohtalo *todella* puuttui peliin: – Hyppäsin päivänä muutamana 3:n ratikkaan, jonka takasillalla tapasin ruotukaverini Purasen (Kemistä). Juteltiin niitä, näitä, ja ilmaisin kai jotenkin, että tekisi vielä mieli yrittää jotakin muutakin kuin tätä koulunpitoa. Silloin tuo kaverini katsoi vakavasti kohti ja sanoi: ”Mikset menisi Jyväskylään – siellähän niitä alan maistereita ja kouluntarkastajia koulutetaan!” Ehdotus oli yllättävä, mutta jotenkin kiehtova, vaikka ainoa tuttavani Jyväskylässä oli voimistelukilpailuissa joskus tapaamani **Lauri Kotkajärvi**. Ehkäpä siinä oli jotain samaa kuin ulkomaalaisilla on koko Suomeen nähden: tuntuu tosi tempulta kestää jossakin

näin syrjäisessä ja eksoottisessa paikassa vaikkapa kokonainen vuosi tai pari!

Kesällä 1960 olin vastikää sanoutunut irti työpaikastani SYK:sta ja kolusin hankkimallani autonräppänällä silloisia sorateitä Kangasalan ja Korpilahden kautta tänne mäkien taakse, ilmoittautumaan uudeksi opiskelijaksi. Opetta-

jana välttyin kaikilta sisäänpääsykuulusteluilta, ja syksyllä rehtori **Aarni Penttilä** kätteli kaikki aloittajat juhlallisesti C1:n portailla.

Viehätys kasvoi... ja lyhyesti sanottuna: en ole sittemmin taakseni vilkuillut!

Mutta oli niitä Jyväskylään tulijoita ollut ennenkin: **Anshelm 105 vuotta sitten!** (Seuraavassa hänen muisteluksiaan)



Näillä portailla rehtori Aarni Penttilä kätteli Kimmon syksyllä 1960.

ANSHELM BERGMANIN (sittemmin LEIMU) JYVÄSKYLÄ-MUISTELUITA (1893-96)

s.13/523: Ilmoittautumispäivä oli elokuun 20:s (ilmeisesti 1893) ja sitten alkoivat sisäänpääsytkinnot. Meidät jaettiin eri ryhmiin tarkasti nimien aakkos-järjestyksessä. Hauskimmin otti korvaan J-ryhmä, siinä kun lueteltiin: Junnila, Junnila, Jussila, Jussila, Junttila... "Jop' oli sommo."

Pyhää hartautta herätti jo seminaarin näkeminenkin ja heti, kun pääsimme sen juhlasaliin, kopioin sen ylä"friisistä" nuo monet vakavat lauseet, kaiken varalta muistaakseni. Muutenkin silloiset tunteeni ovat jakamattomina muistissani. Ne muistuttavat ikäänkuin jotain kauniin kesäisen sunnuntai aamun tuntua.

Eri aineiden lehtorit sitten kävivät meiltä alansa ainetta tiedustelemassa. Miten lienen pisteitä saavuttanut pöytätehtävissä, mutta suullisissa selittelyissä ainakin. Tuon (laiva-) matkatoverieni tietomäärän masentaneessa maantieteessä minut arvosti suora sattuma ja sekin virallisten vaatimusten ulkopuolelta. – – – Miten ihmeessä lehtori saikaan aiheen kysyä Ranskan maakuntia, mutta minulle hän kysymyksensä nakkasi. Luettelin siis ne kaikki.

Se oli seuraus siitä ennen mainitsemastani jupakasta sen lyseolaisen kanssa Turussa, monta vuotta ennen. Lehtori hyväksyi, ja ryhmästämme levisi, aiheettomasti kylläkin, huhu, että minulla on muka maantiede veressä.

— Luonnollisesti valinnassa kävi niin, että tuli hyväksytyksi heikkoakin ainesta, jotavastoin mitä parhaita tekijöitä jäi pääsemättä. Mutta minkäs teki, kun pitkältä yli sadasta pyrkijästä vain kolmekymmentä otettiin. Hylättyjen mieliala oli tietenkin sangen apea, mutta monethan heistä yrittivät seuraavana vuonna.

13/529 Niin, kiitos vain kohtalon, minä onnistuin pääsemään, vieläpä sisäoppilaaksi, josta edusta silloin maksettiin 120 markkaa vuodessa ja oikeutti se täyteen ylöspittoon yksimpä kaulusten kiillottamiseen asti. Kovat, näet, piti olla kaulassa, eikä se jalkapuolikaan saanut näyttää miltä tahansa. Eipä vielä silloin saanut olla housut puolitangossa eikä lapikkaat jalassa, vaan miten olisi ollut, jos ne olisivat olleet puhtaata, mutta sitähan ne ovat vain vasta valmistuneina ja puotin akkunalla. Selittihän se johtajamme, professori, Hänniselle: "Eikö nuorukainen tiedä, että *tämä on sivistyslaitos* eikä täällä sovi esiintyä rengin puvussa!" Minulle ei hän mitään virkkanut, vaikka kun olin mieltynyt pitkävartisiin saappaisiin, pidin niitä toisinaan, mutta silloin ne olivat aina hyvin kiilloitetut. Kerran hänen silmänsä pidättivät niihin, mutta ulkokiilto lie ukon lumonnut, koska ei mitään virkannut. Eikähän ne olleetkaan mitkään kukkarot, vaan oikeat miehen korkosaappaat ja nätit siksikin.

Olin ylen onnellinen ja vieläkin vähän ylpeä siitäkin, kun vielä sain nähdä ja nauttia tuon kuulun seminaarin alkuperäisiä opettajia. Heihin katsoin kuin korkeimpaan olentoon. Pyhin heistä oli minusta lehtori Länkelä, tiedättehän, yksi suomenkielen luojia, puhdistajia ja kehittäjiä. Hänpä olikin mies aivan seminaarin alkuajalta, tuo pohjalais-Jaakko. Raskaanpuolista oli hänen opetuksensa, *ei mitenkään lempeää eikä opettaja-ystävällistäkään*, (väh. korj./KL) mutta mieli oli harras, vaikka vanhuuskin jo kovin painusti.

Jotenkin pilkallisesti hän, ehkäpä neuvoakseen, mainitsi niistä opettajain kalosseista ja sateenvarjoista. Mutta ei ollut hänelläkään antaa neuvoa, millä keinoin kulkee saloseudun opettaja salojen ja niittujen kinttopolkuja sateella päästäkseen esim. juhlapaikalle, jossa häntä ajantavan mukaan välttämättä tarvittiin, ja mihinkä he tamineensa avoimella kentällä panivat, vai taluttivatko perässään. – Pelätyin ja vihatuin hänen aineistaan oli *kirjallisuushistoria*, jossa oppikirjana oli kymmenillä vuosiluvuilla joka sivu koristettu Godenhjelman teos. Mutta sekään ei riittänyt, vaan lisätietona piti vielä lukea kovin paksu vihko hänen sanelemiaan vuosilukutekstejä. Näistä sitte kolmansilla luokilla tentittiin, jonka jälkeen nuo välikappaleet tavallisesti revittiin, koskapa ei niitä perässä tulevat saaneet ”vähänkäytettyin” ostaa toisiltaan. Samallinen kauhu-tentti oli kirkkohistoriassa. Tuossa lopputentissä vielä lisäksi suosittiin ulkolukua. – Eivät nuo muistot jaksa hymyilyttää vielä vuosikymmenienkään päästä.

(s. 13/539) Todentiestä seminaariin

(Käytyään reservin harjoituksissa Lammilla Anshelm palasi jatkamaan opintojaan, jotka tuskin olivat siihen mennessä päässeet alkuunkaan.)

Tarkastelin halustakin noita mahtavia tiilirakennuksia ja, vaikka olin jo vanha rakennusten suunnittelussa, niin lemmeillä hyväksyin nuo ja huomasin kaikessa tarkoituksenmukaisuuden, selväpiirteisyyden ja vailla kaikkea kallista ja turhaa koristeellisuutta. Tuoko oli siis se laitos, jota alustaan asti, etenkin koulun vastustajat, pilkalla sätkivät ”miljoonaseminaariksi”, vaikkei se lähellekään sitä maksanut. Mahtava ja miehekäs olet sinä vanha seminaari, joka sentään, vaikutukseksi kautta, olet lukemattomia miljaardeja maallesi tuottanut. Kääntykää haudoissanne, vanhat vastustajat! Kuulkaa, miten edistyksen mahtava jyrä rullaa eteenpäin ja murskaa alleen pikkuiset sielut!

Laitos ei tosin ole enää entisellään enkä, vanhana näkijänä, edistyksenkään nimessä, jaksa sieltä odottaa entistä, hedelmöittävää ”materiaalia”. ”Mutta aika se on joka näyttää, kuka elä, kuka koole, tehkä töötä vaan!”

(s. 13/544) Kahvia ei laitoksen puolesta saatu, mutta joka sitä himoitsi, niin saihan sitä aivan seminaarin läheltä rva Saksmanilta milloin vain, 5 pennillä kaksi kuppia. Lounaispuistossa se tosin maksoi 10 penniä, mutta siinä olikin enemmän sikuria ja vähän parempi kerma.

Eipä sentään laitoksessakaan aivan kahvin makua unohdettu, sillä joka ensimmäinen torstai kuussa siellä oli professorin asunnossa n.s. *johtajan iltama*. Sinne oli määrä saapua kaikkien, sekä sisä- että ulko-oppilaiden, niin naisten kuin miestenkin. Kaikki pukeutuivat parhaisiinsa niin että ”knappi fiu”! Kermaksi sinne kutsuttiin kaikki opettajat perheeseen ja kutsumiset toimitti joku oppilaista. Noiden ”johtajaniltamien” tarkoitus oli alun perin selvästi *seurusteluun totuttaminen*, mutta ei se ainakaan minun ensivuosiinikaan sitä ensinkään ollut. Oppilaiden saliin astuessa seisoi professori ja professorska keskellä salinsa lattiaa ja jokainen tulija tervehti heitä kädestä pitäin, ensin naista tietenkin, joten professori sitten sai tervehtiessään tuntuvasti nykäsemällä osoittaa, mihin kunkin oli mentävä, s.o. naiset eri puolelle ja miehet vastakkaiselle. Se oli vielä sitä ”isoleeraavaa” vanhan hapatuksen aikaa se!

Mutta kun tässä olen useassakin seikassa käynyt jo vähän ”historialliseksi”, niimpä olin huomioimassa tuonkin ummehtuneisuuden murroksen. Esitänkin sen tässä asian esillä ollen.

Minun aikani tapahtui seminaarissamme sekä johtajan että johtajattaren vaihdos. "Maurit olivat tehneet tehtävänsä" ja aikansa valossa tunnollisesti. Kiitokseni vain heille! – Kun sitten oli ensimmäinen johtajaniltama uuden johtajan aikana, ei enää viitattu eri sukupuolia eri puolille. Kuitenkin vanhalla livulla oppilaat pitivät entisen järjestyksen. Tätä muuttaakseen muistan eräissäkin iltamassa johtajan kolmekin kertaa käyneen meidän oleskeluhuoneessamme sanomassa, että tuolla olisi tyttöjen puolella useassakin pöydässä tiloja ja seurustelumahdollisuutta. Mutta eihän pojan jörökit lähteneet. Lieneekö kielletty hedelmä ollut makeampaa? – Kun sitten myöhemmin syntyi vastenmielisyyttä uutta johtoa kohtaan, harvenivat käynnit ja, muistaakseni, nuo iltamat tykkänään lopetettiin.

Henkisenä ohjelmana olivat siellä laulu, runonlausunta, piaanoesitykset ja toisinaan lyhyt esitelmäkin. Nautintopuolta edusti edusti runsas hyvän kahvin ja hyvän "pullan" nautinto, mutta isoksi osaksi: "oma sika, oma säkki". Kiitokset vaan niistäkin illoista!

Mitä tulee sikäläiseen, eri sukupuolten väliseen seurusteluun, oli se minun aikani, alkuaikoihin verrattuna, aivan viatonta laatua. Sitä, meidän kielellämme "*kurraamista*" harjoitettiin, materiaaliin nähden, perin vähässä määrässä. Päivälliseltä päästyä, hyvän kelin ollessa, kierrettiin mäen takana olevaa "*Moiris-järveä*", s.o. tekolampea. Useimmilla, niin miehillä kuin naisilla, olivat oppikirjat käsissä, sillä tiukat iltapuolitunnit olivat edessä eikä sielläkään siis muihin "eväisiin" ehtinyt, paitsi joku harva pari. Maantiellä "*Ilopuron*" ja "*Mailmanlopun*" välillä myös käveltiin, mutta harvoin parittain. Mentiinpä joskus Laukkasen mamman mökillekin asti, jossa ryypättiin kahvikupponen.

(s. 14/570) Sisäoppilaitoksen ruokailusta

Tuosta (ruoka)salista mainitsen, että siellä oli 3 pitkää pöytää kukin kaksine, pitkine penkkeineen. Keskisen pöydän yläpäässä aterioi vuorollaan kukin lehtori, vaikka en eräiden nähnyt kertaakaan vuoroviikkoaan käyttävän, mutta toiset sen täsmällisemmin. Lehtoria vastapäätä, alapäässä aterioi n.s. "lukkari", joka syönnin päätyttyä aina, lehtorin mukana ollessa, "veisasi ruokavärsyn", tietenkin "yleisön" avustamana. Lukivatpa hartaammat lehtorit, s.o. uskonnon lehtori japrofessori, ruokaluvunkin, joista professorin ruokaluku meistä kuulosti tällaiselta: "*Herra kaikki ravitsee, tarpehemme taritsee, ruoka antaa rumilee, henke sana sielulee.*" Mutta mitäs murteesta ja sanonnasta, "henki se on joka eläväksi tekee, ei liha". Niinikään keskimäisen pöydän oikeanpuolisen ylänurkan kohdalla aterioi n.s. "ruokaylijärjestäjä", siis lehtorin vieressä. Hänen edessään oli tarvittava määrä lautasia, joihin hän "förlegarilla" suuresta maljasta pisti ruokaa lautasiin. Ensimmäisen lautaselisen sai siinä vieressä istuva lehtori, mutta seuraava lautanen jo purjehti pöydän alapäähän lukkarille ja matkallaan teki monta pyöräystä, joiden lukua en enää muista, mutta tuo kunnia oli "lukkarinpalkkaa". Sinne alapäähän ne vuoroin kumpaakin puolta kulkivat muutkin lautaset niin että itse ruokaylijärjestäjä sai viimeiseksi.

14/598 Joku viikko lukuvuoden alkamisen jälkeen oli tapa tehdä *huviretki Ronninmäelle*, koska siellä oli mukava, tasainen kenttäkin leikkejä ym. hommattavaksi. Se oli suurtyö, sillä vähä seikka ei ollut ruokkia ja juottaa siellä etäällä kaikki seminaariin kuuluvat ja vielä' perheelliset perheineen, paitsi palvelusväki, mikäli heitä ei tarvittu. Seminaarin hevosella kuletettiin kuletettiin sinne tavaroita ja hevosellahan nuo vanhemmat osanottajakin sinne saapuivat, mutta kaikkein mieli sinne paloi. — Siellä sitten syötiin hyvää vahvaa ruokaa, juotiin kaljaa ja kahvia, laulettiin ja leikittiin

koko kaunis päivä ja tyytyväisin mielin illan langetessa palattiin kotiin.

14/605 Loppulausunto ja seminaarista lähtö

Koska seminaari-elämä läheisesti liittyy minun elämäni ja sen valo- ja varjopuolet, ilot ja surut ovat samaa minullekin, olen niitä tässä laajastikin esitellyt. Pääasiallinen vaikutus minussa on kuitenkin valoisa ja muisto kaihoisa. Enkähän tässä ole vähän vähääkään tuonut esille mitään laiminlyöntejä enkä leväperäisyyttä, vaan pikemminkin korostanut virka intoisuutta, etenkin vanhemmissa opettajissa. Ainoa seikka mistä saattaisin huomauttaa, ei että sekään minun asiakseni kuuluisi, mutta näin ikään kuin vanhan sedän oikeudella on se, että vaikka käsitöitä varten oli kaksi ”värkmestaria” ja vielä arvovaltainen lehtori, niin ei milloinkaan annettu töitä koskevia *yleisiä ohjeita*, ja tuskimpa vieläkään siellä enempi kuin kaikissa kansakouluissakaan. Tästä johtui se suuri epäkohta, että pojat olivat kaikissa asioissa tietämättömiä ja joka kohta oli mestarilta erikseen kysyttävä. — Mikä olisikaan ollut helpompaa kuin koota miehet yhteen ja — selittää... (s. 608) En tällä tahtonut moittia värkmestariamme, sillä hän oli kyllä miesten parhaita, mutta mitenkä hän olisi nuo yleisneuvot hoksannut, koska eivät ylemmät sitä tehneet, vaikka ovat arvovaltaisia henkilöitä, oikeimpa arkitehtejä! Ei pojat! Noin kolmijalkaisella konilla ei ole minun opetukseni saanut milloinkaan konkata!

Ensimmäinen vuoteni Jyväskylässä muodostui kuitenkin varsin erilaiseksi kuin olin kuvitellut. Heti syyskuun alussa (teknisesti vain muutamaa päivää myöhemmin kuin SYK-pesti oli päättynyt!) minut saatiin taivutelluksi opettajan sijaiseksi Järvilinnan vastaanottokotiin, missä tehtäviin kuului mm. oppilaiden psykologisten testien esittäminen, tulkinta, ja jonkinlaisen anamneesin kirjoittaminen. Vastaanottokoti nimensä mukaisesti otti vastaan eri puolilta Suomea kotoisin olevia nuoria pahantapaisia, jotka oli otettu huostaan ja tulivat sinne mm. koulutusedellytystensä arviointia varten. Tuo Järvilinnan aika venyi sitten yli kahdenkin vuoden, jonka aikana tutustuin toiseen nuoreen opettaja- (ja opiskelija-) kollegaani, jonka nimi oli – ja on edelleenkin – **Raimo Mäkinen**. Kaipa sitä

tuolloin oppi itsekin olemaan hieman pahantapainen. Jonkin verran hupaisana yksityiskohdista muistelen, miten talon poliisikoiraksi koulutettu susikoira Riikka opetettiin tunnistamaan meidät oikein nimeltä: ”*Opettaja*” ja ”*Mäkinen*”.

Jotain erityistä tässä Jyväskylässä piti olla, kun ensivaikutelma oli saanut **Tapio Nummenmaankin** kiinnostumaan. Seuraavassa juttu Kyöstiöstä ja siivoojista.

Maisteri Nummenmaan kierrellessä campusta tarkastellen, ja mahdollinen työpaikka mielessä, sattui hän tulemaan entiselle Johtajan asunnolle, jonka sisuksista kuului vallan hirmuinen meteli ja möyk-

kä. Sielläpä toinen maisteri – O.K. Kyöstiö – kuranseerasi siivojia, jotka olivat tohtineet ostaa sitä toiseksi halvinta saippuaa talon tarpeisiin, kun oikeastaan olisi pitänyt olla halvinta mahdollista. Niitä aikoja Nummenmaa päätteli, että talohan on varsin ihmisläheinen, ja päätti jättää hakemuksensa. – Muistelun arvoiseksi tämänkin tekee se, että Tapio Nummenmaa – paitsi että teki syvällisen vaikutuksensa meistä moniin – oli sittemmin (1970-luvulla) KTL:n metodologian professorina, ja O.K. Kyöstiö (hieman myöhemmin) laitoksen johtajana.

JKKK:n 1960-luvun opiskelijajoukko oli täynnään tulevia tekijöitä, ja myös poliittiset näkökannat saivat – ajan hengen mukaan – huomattavaa osuutta ylioppilaskunnan elämässä ja toiminnassa. Silloisesta opiskelija- ja nuoresta assistenttiporukasta voitaisiin ehkä mainita: **Isto Ruoppila** (jonka äiti oli oman äitini opettajatoveri), **Raimo Konttinen**, **Pentti** ja **Lea Pitkänen (Pulkkinen)**, **Raimo Mäkinen** ja **Jorma Kuusinen** (joka elääkseen soitteli bassoa paikallisessa tanssiorkesterissa), **Ilmari Jäppinen** ja **Alvar Koppinen**. Poliittisesti näkyvimpiä lienevät olleet **Mikko Kankainen** ja **Kalevi Kivistö**.

1960-luvun opiskelijajoukko oli täynnään tulevia tekijöitä

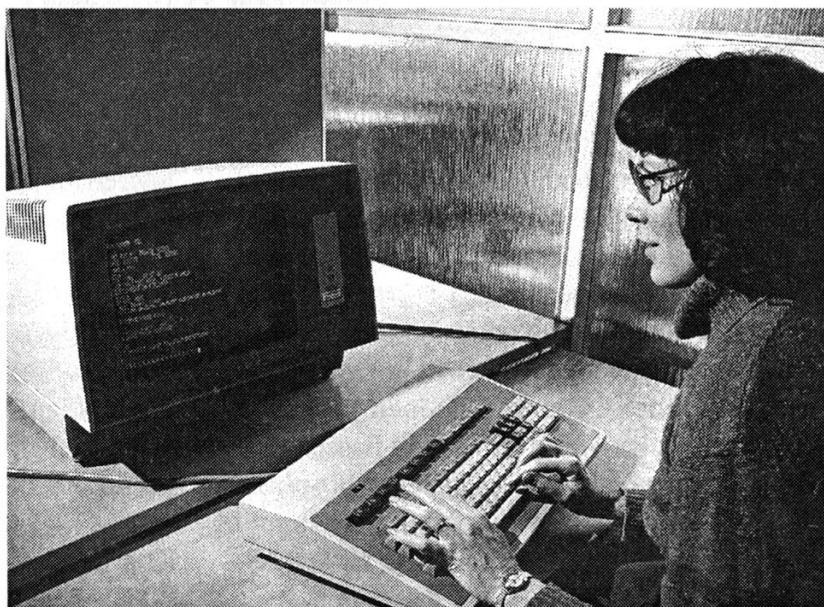
Koitti sitten loppukesä 1963, jolloin satuin olemaan Sumiaisten Pynnönsaarella, kuitenkin nippa nappa puhelimitse tavoitettavissa. Kuinka ollakaan, puhelin soi, ja Raimo Mäkinen sieltä saneli, että nyt jos poika haluat yhtään töihin laitokselle, niin alapa haroa papereita kasaan! Se oli luultavasti parasta, mitä opiskelija saattoi kuulla, joten – vaikka en nyt ihan uimaan-kaan lähtenyt – muistan toimineeni harvinaisen ripeästi. Käytännössä päädyin Tapio Nummenmaan assistentiksi, aluksi laatimaan hakemistoa ”Kokeelliseen psykologiaan”, mutta samalla myös ohjaamaan praktikumtöitä cl-tasolla. Useita satoja harjoitustöiden aiheita tulikin keksis-

keltyä ja työt teetettyä kolmen lukukauden taktia. Tämä oli samalla oikea näköalapaikka silloiseen opiskelijajoukkoon, ja moniin myöhempiin vaikuttajiin nähden. Silloisista nimistä voisi mainita hyvinkin monia sellaisia, jotka teistä useimmat tuntevat – sanottakoon nyt vaikka: **Jouko Kari**, **Pentti Määttä**, **Heikki Lyytinen**, **Tuomas Takala**, **Anita Nuutinen**, **Annikki Poutiainen**, **M-L Viljamaa**, jopa **Manu Renko**, ja olihan niitä muitakin... alkanee kuulostaa tutulta..?

Kuin eilisen päivän muistan, miten silloisen KTK:n johtajan **Juhani Karvosen** kanssa yri-



Opetusministeri Kalevi Kivistö ja professori Juhani Karvonen saapumassa KTL:n 10-vuotisjuhlaan.



Annikki Poutiainen hyödyntämässä 70-luvun lopun tietotekniikkaa.

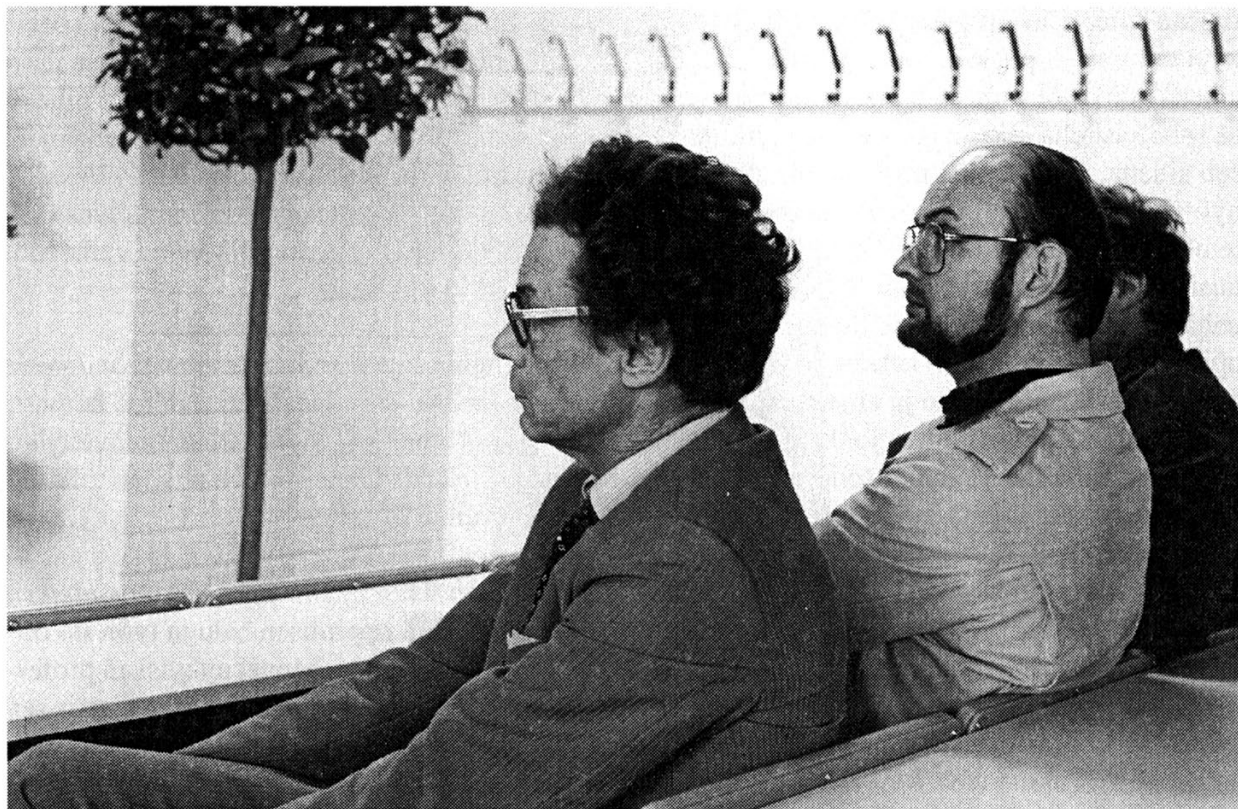
timme toteuttaa laitosten välistä yhteistyötä käytännössä ja pähkäilimme praktikum-työn aihetta, jonka joku opiskelijoista suorittaisi, jossa saisi käsitellä oikean ja todellisen tutkimuksen aihetta, ja josta olisi myös laitokselle aitoa hyötyä. Kysymys oli osioanalyyseista ja erotelukäyristä. Henkilöä, kenelle tehtävän osoitaisiin, ei ollut sen tarkemmin mielessäni, sillä enhän voinut tuntea silloisen kurssin 40 tai 80 opiskelijasta ennalta juuri ketään. Täysin arvaamalla yhdistin siis nimen ja aiheen – ja sisään käveli **Annikki Poutiainen**, jonka siitä lähetin Karvosen puheille. Täytynee todeta, että harva ratkaisu on osunut yhtä hyvin kohdalleen kuin silloin! Annikki suoritti tehtävän hienommin kuin Karvonen osasi odottaakaan, ja asia johti lopulta ”kierteeseen”, josta Annikkimme ei ole vielä tähän päivään mennessä päässyt irti.

Mäkinen ja annansilmä: Toinenkin tapaus on jäänyt erityisesti mieleen. Raimo Mäkinen, joka tuolloin työskenteli **Annika Takalan** projektissa alemmassa kerroksessa, tuli (hänelle harvinaisesti) varsin tuohduksissaan puheille ja pyysi mukaansa katsomaan outoa ja erikoista asetelmaa. Siellä alakerran käytävällä, halkolaatikon nurkalla, odotti tohtorinhattu puolillaan multaa, ja tähän ”kukkaruukkuun” istutettuna kukkiva annansilmä. Elegantti kirje onnitteli A. Takalaa ja Veli Nurmea heidän hoidettavakseen osoitusta kasvatustieteen professuurista. Siinä kilpahakija osoitti katkeruuttaan sivuuttamis-

taan. Ensi töiksi katsoimme parhaaksi siirtää yrtin sisätiloihin odottamaan kohteittensa ihas-telua. Tapaus herätti aikamoista – tosin ”hiljais-ta” huomiota silloisissa piireissä. – Todettakoon, että kilpahakija – palveltuaan ”Raakeliaan” 7 vuotta, ansaitsi lopulta omatkin onnittelunsa. En tosin tiedä, oliko mullat sillä välin vaihdettu, tai kukka jo kuihtunut.

Myöhemmin sitten jaoimme saman työhuoneen Ramin kanssa, ja muistan vain, miten helposti hän asioita omaksui, tai levitteli opinnäytetyön-sä isoja ”matriisilakanoita” yli pöydän tulkitta-vaksi – vaikuttavaa!

Psykan laitoksen ajasta jäi hyvin myönteinen mielikuva, sillä oppimisen halu ja työn ilo oli-vat siellä pelin henki. Monet nykyisistä profes-soreista ja erikoistutkijoista ovat sen ajan ja sen joukon tuotteita (mm. **Lea Pulkkinen, Isto Ruoppila, Juhani Kirjonen, Raimo Kontti-nen, Raimo Mäkinen, Jorma Kuusinen**) Esim. joka tiistai pidettiin laitoksen kahvitilai-suus ja samalla seminaari, jossa joku laitoksen väestä – joskus myös ulkopuolinen vieras – alusti valitsemastaan aiheesta. Nämä olivat yleensä jotakin muuta kuin omiin opinnäytetöi-hin liittyviä, mieluusti kaikkia kiinnostavia ja valistavia aiheita. Professori **Martti Takala** oli tietenkin laitoksen sielu, vaikka tuolloin olikin käynnissä varsinainen ”ruletti”, joka merkitsi pitkiäkin viranhaitoketjuja, missä ihmiset oli-



Rehtori Martti Takala KTL:n 10-vuotisjuhlassa seurassaan Olli Arrakoski.

vat toinen toisensa tehtävien vt-hoitajina. Johonkin sellaisen ketjun häntiin kaiketi omatkin 1/3 – 2/3 PA-assistentuurit osuivat, niin että kiitos vaan. – Ei ehkä hassumpi ajatus vaikkapa tietoisena välineenä...

Takalan aikana oli myös selvästi havaittavissa kansainvälistymisen pyrkimys. (Muotisanana ja

tavoite siitä tuli vasta paljon myöhemmin.) ”Tallossa” kävi korkeatasoisia vieraita pitämässä vierailuluentoja tai -sarjoja (mm. Torsten Husén, Charles Osgood, Magda Arnold, kasvatustieteen puolella Galen Saylor, tunnettu ops.-perusteoksen tekijä), ja tällöin kutsuttiin aina kotiin saakka myös laitoksen väkeä, aina nuorinta vuosikertaa myöten. Muistan myös elävästi, miten

Takala joskus isommissa tilaisuuksissa kulki ”taustalla” agitoimassa meitä ”miksaamaan”, t.s. välttämään seurustelua tuttujen kollegoiden kanssa. Tässä opeteltiin kansainvälisyyttä suorastaan kädestä pitäen! (Vrt. Anshelmin kuvaamat ”johtajan iltamat” 100 vuotta aikaisemmin!)

– Ei ollut sattumaa sekään, että eräs KTK:n varhaisimmista ja ydinhankkeista oli *IEA-työhön liittyminen* jo aivan ensimmäisten jäsenmaiden joukossa, ja tohtisin väittää, että silloin kylvettiin tietoisesti siementä, joka antoi kasvun osalle KTK:n silloisesta ja KTL:n nykyisestä imagosta ja työsarasta.

Kansainvälisyyden ohella oli myös *kansallisella yhteistyöllä* eittämätön osuutensa, erit. psykologian piirissä. Varsinkin Turun yliopiston kansassa oli melko säännöllisiä yhteisiä tapaamisia, joissa samanhenkiset professorit molemmilta puolilta (**Jonni v. Wright**) toivat mukanaan omia ”oppilapsiaan” yhteisiin seminaareihin. – Voisikohan noistakin tapaamisista jotakin oppia?

Siihen aikaan – ja ehkä aivan erityisesti Jyväskylässä ja Turussa – olivat *kvantitatiiviset menetelmät* tulleet ihmistieteisiin. Itse asiassa ensimmäinen tentti, johon Jyväskylään tultuani osal-

listuin, koski **Vahervuon** Psykometriikan metodeja, jotka kuitenkin opiskelin kokonaan kirjasta Järvilinnan ullakkokamarissa. Sitä ennen en ollut laskenut edes keskiarvoja tilastolliseen tapaan, vaan siten kuin keskiarvot koulutodistuksessa yleensä lasketaan. (Vaikka, kuten mai-

nitsin, itse Vahervuo oli Helsingin OKK:n lehtorina!) Yhtäkkiä keskivirheet, erojen merkitsevyydet, reliabiliteetit ja validiteetit kaatuivat päälle. Siitä oli matkaa ”ympärillä jytäävään” tieteen maailmaan, jossa pyöriteltiin faktorianalyyseja, jopa transformaatioanalyyseja, jotka käsittääkseni edustivat sen ajan tutkimus-

menetelmällistä etulinjaa. Faktorointeihin perehdyttiin harjoitusmielessä myös esim. laudatur-harjoituksissa, jossa itse muistan laskeneeni ”käsin” parikin (25 x 25 muuttujan) faktorianalyysia. Varsinaiset isommat ja vakavat ajot lähetettiin kai enimmäkseen Helsinkiin Kaapelitehtaalle laskettavaksi, koska se oli valtakunnassa siihen lähes ainoana pystyvä ja sopiva paikka. Sieltä saatiin joskus silloin tällöin myös kokenutta asiantuntemusta luennoimaan **Touko Markkasen** muodossa. (Muistan TM:n lausahduksen: ”Suomessa pystyy olemaan huipuasiantuntija viisi vuotta, jos tekee tosissaan töitä puoli vuotta!”, tai: ”Lähetäkää sitten vain

Kvantitatiiviset menetelmät olivat tulleet ihmistieteisiin

nyssäkkänne sinne kaapelitehtaalle – kyllä me siellä teistä tohtoreita tehdään..!”). Projektiivisille menetelmille, grafologialle ja sen semmoiselle pikemminkin tuhahdeltiin sekä Turussa että Jyväskylässä.

Olihan työssä *murheensakin*: päällimmäisenä on mielessäni *rankka karsinta*, joka 60-luvulla nopeasti lisääntyi ja jonka tuloksena opiskelijajoukko puolitettiin jokseenkin jokaisen arvosanan kohdalla. Sisään otettiin 80, josta cum laude-praktikum I:ssä (tentteineen) pudotettiin puolet pois, ja II:ssa (laudatur-opintoihin) tästä vielä puolet. Assistentille lankesi tässä myllä-kässä hieman epäkiitollinen osa, tavallaan puun ja kuoren välissä: joidenkin tenttien pito sekä tulosten yhteenveto ja opintokirjaan merkinnät, ilot ja murheet. Sen tuloksena jouduin noin neljän vuoden aikana lohduttelemaan monta lohdu-tonta, mutta olemaan valitettavan tiukka, vaikka tuntoon pisti rajan vetämisen tuska ja mieli-valtaisuuden tunne. Olihan karsittujen joukossa paljon niitä, jotka omana aikanaan – vain vähän aikaisemmin – olisivat ilmeisesti selvinneet jatkoon aivan mainiosti.

Niitten läpäisseiden joukosta olen tunnista-vinani moniaita kasvoja myös tässä kuulija-kunnassa...

Kasvatustieteen tutkimuskeskukseen

Kun siis eräänä päivänä tapahtui se, mistä olen joskus aikaisemminkin jo kertonut: Jorma Kuusisen olkansa yli taakseen heittävä ”jälkijättöinen” kysymys: ”Kimmo hei..! Olisiko sinulla kiinnostusta tulla sijaisekseni vuodeksi KTK:hon?” ei minun oikeastaan tarvinnut asiaa miettiä. Vastaus tuli heti: ”Kyllä vain!” Toisin silloin kuvittelin pääseväni tekemään Osgoodin projekteihin liittyvää, erittäin mielenkiintoisena pitämääni työtä. Oikea asianlaita paljastui vasta kun tuli vahdinvaihdon aika ja ryhdyttiin puhumaan yksityiskohdista, jolloin huomasin vetäväni IEA:n Kuuden oppiaineen tutkimusta. (Enkä ollut siitä ennen kuullutkaan!)

Tehtävä ei ollutkaan ihan helppo hum.kandin hoidettavaksi. Yleisohjeeksi muistan saaneeni Takalan: ”take it easy”, eli kehotuksen tehdä lähinnä keskeiset ja pakolliset osuudet, kunhan vain mukana keikuttaisiin. Ajatuksena silloin – kuten pitkään myöhemminkin – oli tuottaa suomalainen osuus yhteiseen kansainväliseen tutkimukseen. Oppi jota haettiin, liittyi lähinnä siihen, *miten koulusaavutusmittauksia laaditaan ja toimeenpannaan*. Osaamisen kaiketi ajateltiin pohjustavan lähinnä (joskus tulevia) kansallisia arviointeja. Kansallisista erityisanalyyseista kansainvälisten tutkimusten yhteydes-

sä ei juuri puhuttu! – Todettakoon, että sitä ennen oli jo toteutettu kaksikin IEA-tutkimusta: Pilottitutkimus ja ensimmäinen matematiikka-tutkimus, joissa keskeisinä vetäjinä meillä olivat **Martti Takala, Jorma Kuusinen ja Oiva Ylinentalo**. Kuuden oppiaineen ”hirviöön” nähden ne olivat kuitenkin melko ”kompakteja juttuja”.

IEA:n kansainvälinen taho ja taustajoukko (nuo ”Founding Fathers”) olivat nuorelle työnteijälle (National Technical Officer) vaikuttavaa kaartia. Puheenjohtajana **Torsten Husén**, lähimpinään **Benjamin Bloom, Robert Thorndike, David Walker, Alan Purves, Richard Wulf**, ja tietenkin **Neville Postlethwaite**, joka tänäkin nykyisellään on alan aikamoinen legen-



IEA:n yleiskokous 1980 Jyväskylässä. Eturivissä vasemmalta: professori Torsten Husén, professori David Walker, professori Benjamin Bloom sekä rouva Liisa Heinilä. Toisessa rivissä toinen vasemmalta IEA:n puheenjohtaja, professori Neville Postlethwaite.

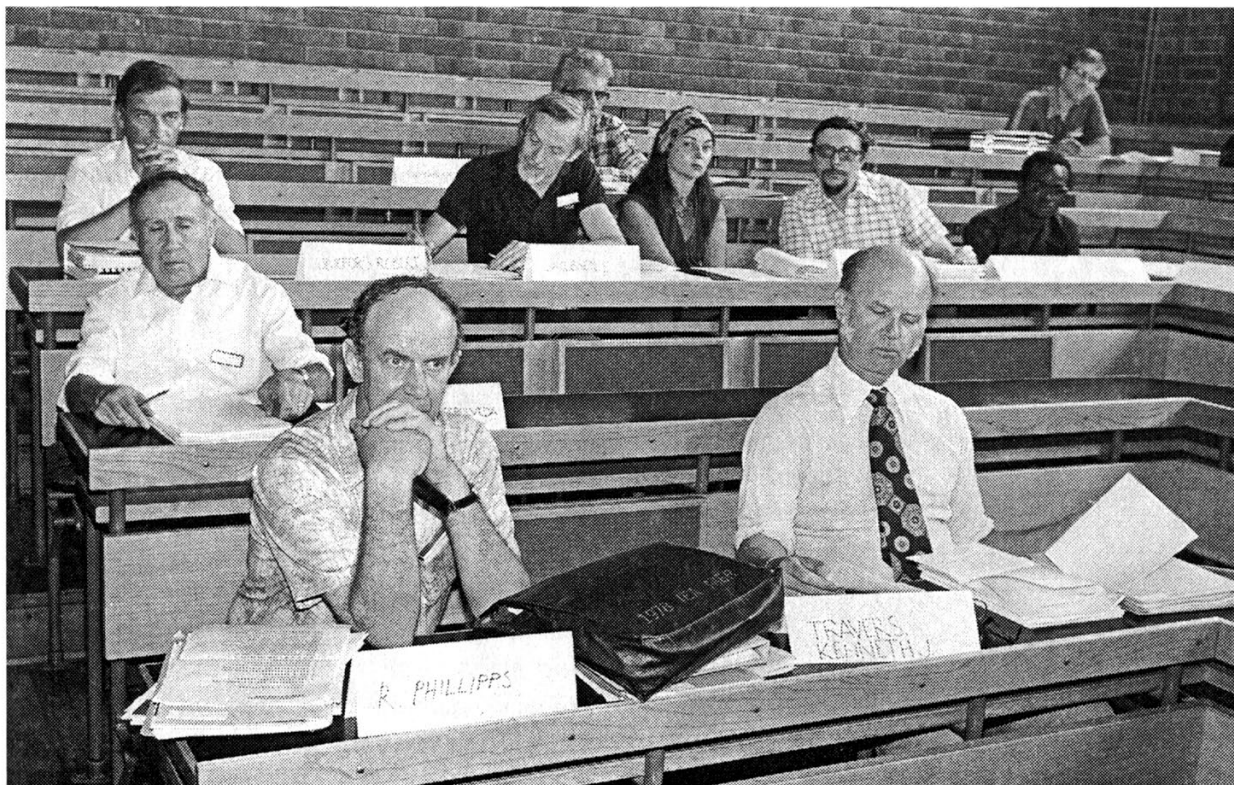
da. Mutta vuosien mittaan alkoi hahmottua muitakin, *henkilö- ja laitosyhteyksiä* – huomattavimpana ns. ”Chicagon koulukunta”: se, että Bloomin opettaja oli ollut Ralph Tyler, jonka opettajana taas John Dewey, jne. Bloomin johtama Chicagon tohtorinkoulutusohjelma MESA (Educational Measurement and Statistical Analysis, tai jotakin sinne päin) on oikeastaan ollut arvaamattoman merkittävä myös meikäläisessä horisontista katsottaessa. Voitaneen huoletta sanoa, että lukuisat maailmanluokan menetelmäguruista ovat käyneet tuon koulun, ja juuri heidän kirjoittamiaan oppi- ym. kirjoja täällä meillä sitten yritetään ymmärtää. (Ehkä viimeisin esimerkki: log-lineaaristen mallien laskentaa varten KTL:een hankittu ohjelma/Benjamin

Wright on sieltä kotoisin.) Ei oikeastaan ihme, että tuosta ”näkymättömästä opintopiiristä” (invisible college) kehkeytyi todellinen *perhepii-ri*, jossa työkontaktit säännöllisesti toistuessaan loivat myös henkilökohtaisia, ja joskus suoranaisia ystävyys-suhteita. Näistä parhaimpina mainitsen **Báthory Zoltánin** Unkarista ja **Roy Phillippsin** Uudesta Seelannista, joiden kanssa pidämme jokseenkin viikottaista e-mail-yhteyttä.

Tämän asiantuntevan kuulijakunnan läsnäollessa haluan myös muistaa, miten vakavasti jo silloin suhtauduttiin *otantojen* vaatimiin toimenpiteisiin, jotka todella käsitettiin uusiksi oppimiskokemuksiksi. Hartaasti opiskelimme



Zoltán Báthory (toinen oik.) stipendiaattina Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa. Kuvassa Kimmon lisäksi myös Raimo Mäkinen (vas.), June Schmidt (Virginia Tech'ta) ja Erkki Kangasniemi.



IEA:n toisen matematiikkatutkimuksen kansallisten koordinaattoreiden kokous 1980 Jyväskylässä. Eturivissä vasemmalta: Roy Phillipps ja Kenneth J. Travers.

Gilbert Peakerin IEA-oheispumaskoja, joiden periaatteet vielä tänäkin päivänä ovat kestäviä. Perusmateriaaliksi tarjoutui kuin Luojan lahjana **Kalevi Mesimäen** vetämä *opettajarekisterityö*, jonka kattavaan kyselyyn saatoimme uittaa kriittisen tärkeitä kysymyksiä koulun oppilasmääristä. Kiitoksia kerännyt lopputulos oli taattu, kun vielä tekijäksi saatiin tarkka ja opin-

haluinen nuori opiskelijatyttö – **Anita Nuutinen**. – Sellaisia otantatauluja ja toteutuksia oli ilo esitellä IEA-kokouksissa silloin, yhtä hyvin kuin tänäänkin (viimeksi IEA:n toisen Civics-tutkimuksen yhteydessä).

No – täytynee todeta, ettemme ihan malttaneet noudattaa Takalan ohjetta. Kuuden oppiaineen



Lukioseminaarissa 1984. Etualalla vasemmalta: Kalevi Mesimäki, Pentti Vauhkonen ja Pauli Lampinen.

tutkimuksessa vedettiin yhtenä revohkana viisi oppiainetta ja neljä perusjoukkoa, minkä lisäksi kansallisia tehtäviä/kysymyksiä oli satamäärin. IEA-tutkimusten kansallisiin asiantuntijoihin kuuluivat mm.: aikaisemmin mainittu Kai. R. Lehtonen, Vesa Lyytikäinen, Paavo Malinen, Esko Laulajainen, Rauno Piirtola (kaiketi myös Sauli Takala). Jotakin ehkä kertoo se, että runsaan vahaksille kirjoittelun ja talossa tuotetun aineiston lisäksi koevihkopainatuksiakin oli jo ensimmäisessä vaiheessa toista miljoonaa sivua.

(Sillä tempulla taisimme pelastaa tuolloin lakkausuhan alla horjuneen Sisä-Suomen Kirjapainonkin!) Onneksi urakka älyttiin jakaa kahden toteutusvaiheeseen (vuosiksi 1970 ja 1971), minkä lisäksi (1969) toteutettiin erityinen ”kui-vaharjoittelu” (dry run), jolloin tutkimus vietiin oppimismielessä läpi pienemmällä otoksella kaikkine vaadittavine toimenpiteineen. Tämäkin todistaa silloisen IEA-työn pioneeriluontoisuutta, sillä vastaavaa ei oltu aikaisemmin tässä mittakaavassa toteutettu. Sitä ei ole sittem-

min ole ollut tarpeen toistaa, sillä jokainen uusi yhteistutkimus on voitu perustaa sitä edeltäviin kokemuksiin.

Tutkimustyön rahoitus oli mielestämme vankalla pohjalla: se saatiin vuotuisin anomuksin Opetusministeriöstä, johon Takalalla oli hyvät suhteet (hänhän päätyi sitten kohtapuoliin sinne osastopäälliköksi). Ensimmäisten parin vuoden budjetin muistan pyörineen jossain 54 000 mk:n tienoilla, mutta nousi sitten 100 000:n luokkaan kenttävaiheessa. KTK:lle rahoitus ei kuitenkaan tullut suoraan, vaan se kanavoitiin bulvaanina toimineen *Kasvatustieteiden Edistämisseuran* kautta, jonka palveluksessa useimmat silloiset tutkijat lienevät olleet. Asioiden hoito oli hie- man sen mukaista: esim. postimerkit piti ostaa varastoon omaan piironginlootaan, mistä niitä sitten nuoleskeltiin tarpeen mukaan. (Tiedän, että **Juhani Kirjosella** on tuoreessa muistissaan

omakohtaisia – ja vielä paljon hurjempia – vekselijuttuja noiden aikojen epävarmuuksista erityisesti Liikuntatutkijoiden ryhmässä. Mutta niistä hän kertokoon itse, kunhan se aika koittaa!)

Ensimmäisenä huonekaverina rakennus 212:ssa oli **Pekka Käppi**, viereisissä *Oiva Ylinentalo* ja kouluhallituksen tutkimusryhmä: **Sauli Takala**, **Pentti Pihanen** (johon myös P.K. kuului). Käpin riemastuttaviin *rahoitusvertailuihin* kuuluivat tuolloin mm. metsästäjätutkintoon tai riistantutkimukseen ohjattujen määrärahojen ylivoimaisuus koulutustutkimukseen nähden. Ne tekivät epäilemättä vaikutuksensa, koskapa budjetitkin alkoivat kehittyä ja monet johtomiehet (mm. **Erkki Aho** – silloisia opiskelijoi- ta/assistentteja hänkin) niitä ovat jäljestäpäin- kin tarkoin muistelleet.



Koulutuksen tutkimuksen päivät Jyväskylässä 1982. Kuvassa vasemmalta: apulaisprofessori Hannu Olkinuora, professori Jouko Kari, koulutoimenjohtaja Pekka Käppi ja yliassistentti Helena Hurme.

Lienee syytä tässä vaiheessa mainita, että **Jorma Kuusinen** ei sitten koskaan palannut jatkaamaan IEA-projektia, vaan siirtyi toiselle tielle, jolta ei ollut paluuta. Samojen pöytien ääressä silti aika ajoin istutaan, tosin eri puolilla...

Tuon ajan *esikoekierroksista* voisi kertoilla paljonkin mukavia (tai vähemmän) tarinoita. Tapanana oli, että laadittiin ohjelmat eri maantieteellisille alueille, joihin kuului viikon aikana melkoinen joukko kouluja. Koottiin joukko kokeenjohtajia, joiden kouluvierailut oli tarkoin ohjelmoitu sopimalla asiasta koulujen kanssa hyvässä ajoin etukäteen (tunnin tarkkuudella, kirjeitse, joskus puhelimella). Myös majoitukset piti suunnitella vastaavasti. – Sitten vain vuokrattiin ARElta autoksi joku Anglian tasoinen ja lähdettiin maantiele. Oikein ylellisenä pidettiin vartavasten valmistettuja pahvilaatikoita, joista toisissa oli ”puhtaita”, toisissa käytettyjä aineistoja. – Kokeenjohtajina toimi taulu-ilmoituksella rekrytoituja opiskelijoita, joille muistutan maksetun 4:- mk tunti. (Tämän taksan kuitenkin laskeskelin paremmaksi kuin tutkimuksen vetäjälle kertyvän tuntipalkan...)

Heti *ensimmäinen esikoekokemukseni* oli kuitenkin jotain painajaismaista. Se suuntautui Kuopioon, josta oli sovittu muutama koulun pääsy. Esikoetehtävien valmistelu oli ruuhkautunut, joten koko edellinen yö meni siihen, kun **Terttu Pylvänäinen** poikansa avustuksella

niitä vahaksille kirjoitteli ja jauhoi ulos monistuskoneesta, ja me **Pauli Lahtisen** kanssa liputtelimme papereita nippuun suunnilleen samassa tahdissa. Siinä ohessa valmisteltiin Karvosen tarpeisiin kasvatustieteen tenttikysymyksiä – en enää muista mistä. Kuplavalokkarin kaikki sopet täytyivät kuitenkin aamuun mennessä tarpeellisista papereista. Klo. 5 päätimme lähteä kotiin nukkumaan, sillä lähtö olisi klo 6, jolloin otettiin mukaan pari opiskelijaa avuksi. Sitten vain joulukuiselle pyrymaantielle kohti Konneveden mutkia. Aluksi ajoi Pauli – mutta tavalla, joka taatusti piti minut hereillä, varsinkin silloin kun kohtasimme huppurassa jonkun rekan kyljet hipoen. Yön revohka vaati kuitenkin veronsa ja jossain Suonenjoen tienoilla alkoi nukkuttaa niin vietävästi. Juuri silloin veti Pauli tien sivuun ja sanoi, että nyt nukuttaa niin vietävästi, että on syytä vaihtaa kuskia. Ikinä en ole niin unen ja toden rajamailla autoa ajanut kuin silloin, tihrustaessani jäätyneen tuulilasin rukkasan kokoisesta reiästä maantietä. 5-tiellekin tulla tupsahdettiin niin etten edes tajunnut mitä oikein tapahtui. Hereillä ja hengissä kuitenkin päästiin lopulta Kuopioon, mutta tarinan loppuhuipennus oli se, että tuo kaikkien aikojen ansimmäinen esikoekouluni kieltäytyi (sovitusta huolimatta) ottamasta meitä vastaan!

Vastaavanlaisia (mutta parempia!) kokemuksia kertyi varsinaisen tutkimuksen toisessa vai-

*Maamme
ensimmäiset
kaikki kielitaidon
osa-alueet kattaneet
mittaukset*

heessa erityisesti vieraiden kielten kuuntelu- ja puhekokeiden mittaajille, jotka nauhureineen kiertelivät otoskouluissa, käyttäen päivän jos toisenkin oppilaiden parissa. Majoitukset saattoivat tällöin olla mitä ihmeellisimpiä, vaihdellen maalaiskoulun keittolasta porontaljalle Lapin rakotulilla. Voitte uskoa, että kokemuksissa riitti kerrottavaa – varsinkin, jos vielä sattui yhdyskaapeli unohtumaan lähtöpaikkaan. (Vielä tuolloin ei voitu luottaa siihen, että kouluilla olisi ollut riittävän hyviä – tai ollenkaan – nauhureita tähän tarkoitukseen.) – Todettakoon, että nämä olivat maassamme ensimmäisiä kaikki kielitaidon osa-alueet kattaneita mittauksia, vaikka joissakin myöhemmissä alan väitöskirjoissa on muuta väitetty.

Tietenkin tutkimuksissa tarvittiin myös aputyövoimaa, jota oli siinä määrin, ettei tässä ole mahdollista mainita. Mieleen ovat kuitenkin jääneet erityisesti **Liisa Hokkanen, Sirkka**

Metsälä, Martti Mäki, ja (vaiheessa 2) **Marija-Liisa Pirttinen** (Siikanen), jotka tutkimuksen päävaiheissa tekivät ahkerasti upeaa ja hyvän huumorin kyllästämää työtä. (Valtavien laattikovuorien kertyessä KTL:n käytäville vitsailtiin mm. siitä, miten tutkija jonakin maanantai-aamuna löytyisi niiden alle vahingossa rusentuneena.)

Interludi: KERTOMUS IISALMEN KANSALAISKOULUSTA.

(Tammikuiseen karhusoittoon vastattiin, että ”Muistetaampa hyvinnii..! Joko sil-lä alakaa olla kiire? Meillä on tok’nimettynnä kassii yhysopettajoo – molemmat tuattua ainesta – ihan Jyväskylästä vala-mistunneita! — Rehtori tarjosi kovasti mahdollisuutta keskustella näistä toisen tai molempien kanssa, mutta toppuutelin, koskapa pääasia tuntui olevan näkö-jään hyvin hallinnassa. Useamman kielte-lyn jälkeen totesi sitten: ”No suattaapa olla paremp niinnii... Meillä on neät justiin menossa koulun hiihtokilipailut ja ne molemmat on siellä ajanottajina..!”)

Tätä jaksoa ei voida päättää ilman että mainit-taisiin siitä *mahtavasta yhteishengestä*, joka koko laitoksessa jo tuolloin vallitsi. Ruuhkavai-heissa (ja niitähän oli!) löytyi kuin maasta pol-kaistuina ”joukko taivaallista apuväkeä” (ml.

perheenjäseniä), joka vaivojaan säästämättä tehtiin tavaraa, jonka massiivisuus, silloiset tuotantotavat huomioiden, oli monesti ihmiskyvyn rajoilla. – Voidaan ilolla panna merkillä, että sama yhteispelin ja joustavuuden henki on leimallista myös tämän päivän KTL:lle, missä iltalamput edelleen palavat pitkään. Sen toivoisi jatkuvan yhtä kotoisen ystävällisenä ja reippaan talkoohenkisenä hamaan tulevaisuuteen – juuri meille luonteenomaisena piirteenä.

Kaikki ei kuitenkaan ollut pelkkää työtä, vaan mahtui mukaan toki huviakin. Silloiselle toimintaympäristölle leimallista oli varsin *tii-vis kanssakäyminen* useiden keskeisten laitosten välillä: KTK/KTL, kasvatustiede, psykologia, erityispedagogiikka ja ammatinvalinnanohjaus olivat yksiköjä, joiden kesken ”piiri pieni pyöri” – paitsi virkojen hoidossa (A. ja M. Takala, Karvonen, Nummenmaa, Erkki Niskanen, Lea ja Pentti Pitkänen, Antti Kaartinen, Olavi Tasola, jne.) – myös pikkujouluissa. Niitä järjestettiin ”vuoroin vieraissa”-periaatteella, ja tyypillistä asialle oli juhlapäivän mittaan tapahtunut ”villi ja vapaa” ohjelmien improvisointi. Valmisteluille sallittiin tuo kokonainen päivä, eikä silloin tietenkään ollut motivaation puu-

tetta. Eräät riemastuttavimmista ohjelmista (omasta mielestämme) olivat juuri noita ”hurmahenkisiä pikatuotteita” – vaikka tiedä häntä miten pitkään tekijät niitä olivat mielessään kypsyttelleet. Itselläni on vieläkin tallessa **Matti Taalaksen** kanssa laatimamme ”Pikkujoulu-saavutustesti” monivalintalauluineen. Usein ohjelman valmistelu oli vähintään yhtä hauskaa kuin sen lopullinen esittäminen. Glögi oli hyvää ja vahvaa (resepti tallella!), ja juhlat kestivät yleensä pitkään – aina seuraavaan aamuun, jolloin monet saattoivat lähtiessään löytää päällystakkinsa taskusta Mäkisen & Co. sinne ja kelemia suolakurkkuja. (Voisiko vertailu-

kohteita hakea seminaari-laisten Ronninmäen retkistä ja Opinsaunan kiu-kaasta?)

Tutkimuskeskuksesta valtakunnallinen kasvatustieteiden tutkimuslaitos 1968

Vielä voitaisiin näin perhepiirissä mainita niistä ”jälkiseuraamuksista”, joita KTL:n aseman lopullinen virallistaminen Jyväskylään toi tulles-

saan. Alan ”keisari” prof. Matti Koskenniemi näet alkoi asian ratkettua pommittaa laitosta mitä erilaisimmilla selvityspyynnöillä, joihin vastaamisen piti olla uuden, valtakunnallisen laitoksen moraalinen ja käytännön velvoite. (Näiden toimeksiantojen tarkemmasta luonteesta ei minulla tavallisena rivitutkijana voi olla

täyttä selvyyttä.) Käsittääkseni aika ajoin oli kysymys suoraan sanoen simputuksesta, mutta tyynesti ja tahallisen pontevasti silloiset ensimmäiset johtajat (**Pentti Pitkänen** ja **Juhani Karvonen**) hoitelivat tarvittavat vastaukset, haut, kommentit jne., mutta kyllä siinä häntä-päässä juostiin, kun Helsingissä rintamasuuntaa käännettiin! Ne olivat näytön paikkoja – jollaisia on sittemmin ollut muitakin!

Todettakoon, että johtaja Pentti Pitkäsen aikaan jokaiselle projektille oli varattu aika kerran viikossa, jolloin keskusteltiin ”process & progress” ja suunniteltiin jatkoja. Sellainen johtamismalli oli mahdollinen sen ajan ja sen kokoisen KTL:n kysymyksessä ollen.

Kun tässä on kysymys henkilökohtaisista muisteluksista, en malta olla mainitsematta, että osoittautui (myöhemmin), että sekä **Juhani Karvonen** että Kouluhallituksen kokeilu- ja tutkimustoimiston päällikkö **Veikko Lepistö** (jonka kanssa jouduimme paljonkin tekemisiin) olivat aikoinaan valmistuneet Savonlinnan vasta perustetusta seminaarista, jossa isäni opetti heille kuvaamataittoa ja käsitöitä!

KTL:n alkuaikojen kehitelmiä ja käytännön sanelemia järjestelyjä ei voi ohittaa ilman, että todetaan laitoksen lajittelija- ja tietokonehankintojen sekä näihin liittyneen tietojenkäsittelyn olleen ilmeisesti alkuna JY:n laskenta-

keskukselle, aivan samoin kuin sen ensimmäisen offset-koneen täystyöllistänyt painotyö oli alkuna nykyiselle *Yliopistopainolle*.

Toimipisteet

KTL on kautta aikojen toiminut useassa eri paikassa. Tietääkseni olen itse työskennellyt niistä N-2:ssa. Sen alku oli **Vanha Tiilitalo no. 212** (ent. naisosaston päärakennus), jonka (200 m²) tilojen asianmukaisuutta ja riittävyttä kehumalla koko kasvatustieteellistä keskuslaitosta oli aikoinaan pyritty väkäämään Jyväskylään.

Liikunnan uuden rakennuksen valmistuttua siirryttiin L-rakennuksen kaukaisimpaan päähän, ja tuntui kuin koko laitoksen status olisi noussut. Sinne oli rakennettu jopa erityinen ”tarkkailuluokka” yksisuuntaisine seurantaikunoineen ja TV-kameraohjauksineen, mutta melko vähiin sen käyttö taisi jäädä. Varsinaiset ambitiot ja odotukset lienevät jo silloin kohdistuneet tulevaan Mattilanniemen kampukseen, jonka toiseen rakennusvaiheeseen liittyviä tilasuunnitelmiakin tehtiin vakaalla mielellä.

Menetelmällisesti ja konkreettisimmalla tasolla keskeisen analyysityökalun muodostivat reikäkorttien lajitteluun perustuvat taulukoinnit ja laskennat. Niiden käyttämistä silmällä pitäen

pidettiin erityisiä perehdyttämiskursseja, joihin opettajat saatiin jopa Helsingistä asti (ekonomikoulutus), ja joiden tuloksena myönnettiin erityisiä ”ajokortteja”. Homma oli jopa meistäkin edelleen melko hankalaa kaikkine oheismuistutpanoineen, kunnes koneeseen saatiin hankituksi lisäosana elementti, joka suoraan (luke-mina) ilmoitti, kuinka monta korttia oli osunut mihinkin lokeroon. A vot’ – jo alkoi työ sujua!

Kauppakatu 27. Seuraava piste, jossa itse työskentelin (IEA/Phase II) sijaitsi Kauppakatu 27:ssä (pankin huoneisto), jossa hyvinkin perhepiirimäisissä (3-4h & keittiö) olosuhteissa

meitä oli puolisen tusinaa tekijää. IEA/SSS jatkui... **Marja-Liisa Pirttinen (Siikanen)** oli apulaisena ja **Hannu Olkinuora, Marketta Kuusinen, Kalevi Mesimäki** olivat muina kolleegoina.

Seppälä: Sisä-Suomen Vesi ja Lämpö: Tähän sain komennuksen koulukoetoimiston johtoon maaliskuussa 1972. Edellinen vetäjä **Hannu Saari** oli paitsi käynnistänyt toiminnan, onnistunut rekrytoimaan kovaa porukkaa: **Pirjo Linnakylä, Vilho Hirvi, Pehr-Olof Rönholm, Sauli Takala, Liisa Havola, Tauno Paasanen** – tekisi mieli sanoa *valmis luku suoma-*



Koulutustutkimuksen päivät Jyväskylässä 1985. Kuvassa oikealta: professori Urho Somerkivi, täydennyskoulutuskeskuksen johtaja Vilho Hirvi, pääjohtaja Erkki Aho ja professori Veli Nurmi.

laisen arviointityön ja koulututkimuksen historiaa! Näiden ihmisten työinto ja sittemmin toinen toistaan kannustava ote myös jatko-opintoihin oli ihailtavaa. Sen ihmisten ja työn heidelmistä myös nyky-KTL edelleenkin nauttii!

Tämä aika väikkyä mielessäni myös varsinaisen evaluaattori-uran alkuna – jos nyt urasta voi puhua. (Kaipa ehkä voi, päätellen mökkinaapurina eläneen paikallisen pienviljelijäemännän tulkinnasta, kun meikäläisen ammattia toiset häneltä tiedustelivat: ”Joku *tutkimusmatkailija* kai se taitaa olla...”.) Silloin pohdittiin pitkät iltapuhteet arvioinnin olemusta ja innostuttiin Bloomin taksonomioista ja 2-suuntaisesta tavoitekuvauksesta, erityisesti Grännan kansainvälisen ops-seminarin ansiosta. Sovellutukset olivatkin konkreettisia, sillä käytännön tarpeet suorastaan kaatuivat syliin – oltiinhan luomassa uutta peruskoulua!

Sammonkatu 4: Nyt elettiin Koulututkimusosaston Koulukoetoimistosta kehitetyn Evaluaatioosaston aikaa. *Kuningasajatuksena oli lisätä kontekstia* saavutusmittauksiin, eli pyrittiin arviointitutkimusten tielle. Samalla kehitettiin melko kokonaisvaltaista otetta koulusaavutusten *arviointien systeemiin* sekä erityisesti kuntien ja koulujen koulukoepalveluihin. Siinä ohessa piti hankittaman tutkimuksen edellyttämää laadukasta, otospohjaista aineistoa. (Nämä visiot eivät kuitenkaan sittemmin toteutuneet.)

Osaston sihteerinä, siis läheisenä työtoverina toimi **Maija Salo**.

Tuolloin tapahtui myös henkilöstön vaihtumista, kun mm. Vilho Hirvi siirtyi Jyväskylän kaupungin koulutoimeen ja sittemmin ties minne... ja taloon rekrytoitiin mm. **Anneli Vähäpassi, Eira Korpinen, Hannu Korhonen, Kaija Kärkkäinen, Viking Brunell ja Pekka Kupari. Manu Rengon** jälkeen oli ”emä-osastoa” (Koulututkimus-) vetämässä **Erkki Kangasniemi**, jonka kanssa synkkailtiin budjettisuunnitelmia ja niihin liittyneitä anomuksia ylemmille tahoille. (Erkkihän oli toki tuttu jo opiskeluajoilta!) Muita mieleenjääneitä persoonallisuuksia olivat mm. **Juhani Puro, Teuvo Piippo ja Matti Hytönen**.

Sen aikaisista *tukihenkilöistä* on tullut legendoja to täällä ollessaan: **Seija Haapaviita, Sirkku Hihnala, Onerva Kotilainen, Sinikka Vihne, Leena Malinen...** Monissa liemissä on heidät keitetty, mutta aina yhtä reippaina ja luotettavina heidät on avukseen saanut!

Tuolloin oltiin myös varsin tiiviisti *mukana valtakunnallisessa kehittämistyössä*: laadittiin (osaston koesuunnittelijat sihteerinä) valtakunnalliset ÄKKE, VIKKE ja MAKE – eräänlaisia ops-oppaita, joiden tarkoituksena oli konkretisoida ja auttaa opettajia valitsemaan muuten rannattomalta näyttäneestä POPS-aineistos-



Koulutustutkimuksen päivät Jyväskylässä 1985. Kuvassa oikealta: tutkija Pekka Kupari, tutkija Anneli Vähäpassi ja professori Raimo Konttinen.

ta kohtuullisia ja keskeisiä sisältöjä ja tavoitteita.

Vahvasti omakohtaisena koettu työrupeama liittyi *TST-72:een (Vuoden 1972 tutkintojen suunnittelutoimikuntaan)*, jonka puheenjohtajana oli Martti Takala ja jonka ääneen lausumattomana tehtävänä oli kaataa ylioppilastutkinto. Muina jäseninä tai asiantuntijoina olivat mm. Arvo Lehtovaara, Jaakko Numminen, Vesa Lyytikäi-

nen, Olli Sampola, Jaakko Blomberg, Erkki Kähkönen, Valde Mikkonen, Jorma Ekola, Matti Parjanen – kaikki silloista ja nykyistäkin ”eliittiä”. Hannu Saaren kanssa olimme tuon toimikunnan sihteereinä ja – rohkenen sanoa – monessa sen aloitetekstien kirjoittajina. Tämä lienee ollut erästä elämän ahkerinta aikaa, sillä siinä ohessa tehtiin toimikunnan tarpeisiin myös oheistutkimusta (mm. **Kati Oravainen**). Silloin myös näihin asti jatkunut ”Stool ja Luoti”-työ-

toveruus ja keskinäinen luottamus Hannun kanssa hitsautui lujaksi. Silloin tulimme myös näkemään, millä tyylillä ja roheudella todelliset ekspertit työskentelevät hahmottaessaan kokonaisuuksia ja piirrellessään surutta henkseleitään kokonaisten (vaivalla tuotettujen) kappaleiden yli. Jotainhan siitä tekstistä sentään jäi jäljellekin, ja olihan sitä työtä omalla tavallaan ihailtavaa seurata! – Vaan kaatamatta se ylioppilastutkinto jäi – elää ja porskuttaa vielä tänäkin päivänä.

Se mitä noilta ajoilta voisi mainita silloin uutena, mutta edelleen ajankohtaisena ja siis melko kestäväenä intressinä, liittyi OECD:n *koulutusindikaattorityöhön*, jonka ”ensimmäinen aalto” pyyhki 1970-luvun alkuvuosina, tekijöinä meillä **Erkki Olkinuora, Lauri Perkin** avustamana. Vielä tuolloin ei paljolti käsitteellinen kehittämistyö johtanut käytännön toimenpiteisiin, vaan hanke kuoli pois. Yritimme Erkin kanssa ”ylöslämmittää” ajatusta vielä vuonna 1979, jolloin yhdessä laadimme esityksen koulutusindikaattorinäkökulmasta IEA:lle – siis uutena IEA-hankkeena harkittavaksi – mutta esitys ei saanut riittävästi kannatusta johtaakseen jatkotyöhön. Kului vielä kymmenisen vuotta, ennen kuin indikaattorityö jälleen elpyi OECD:n piirissä. Sen tuloksena syn-

tyi ns. INES-hanke, jonka Network A:n osalta tehdyt suunnitelmat ovat nyttemmin johtaneet PISaprojektiin (Programme for International Student Assessment), jossa KTL:kin on mukana – tekisi mieli sanoa ”kaulaansa myöten”.

Itse Sammonkadun *maisemakonttori* ansainnee muutaman sanan. Siellä päästiin kerrankin kunnolla suunnittelemaan meille sopivia toimintatiloja – ainoana rajoituksenaan vain silloin muotiin tullut ja halvemmaksi katsottu maisemarakaisu. Tutkijoiden työskentelyolosuhteet eivät tosin olleet hääppöiset, kun yksityisyyttä ei ollut, ja esim. toisten puheluita joutui kuuntelemaan muutaman pömpelinkin takaa. Ilman suhteellisen kosteus (8%) oli toinen jatkuva ihmettelyä, pään- ja kurkun vaivaa aiheuttanut tekijä. Mutta joissakin suhteissa systeemi toimi hyvin: oli kunnolliset kokoontumis- sekä lähetysten pakkaus, postitus-, vastaanotto- ja koodaustilat.

Muistan kuitenkin, miten aivan erityistä kateutta kouluhallituksen vierailijoissa herättivät saniteettitilat: pitikö sitä – ja mihin tarkoitukseen – nyt ihan *suihkutkin* rakentaa..?

Menetelmällisesti keskeisessä asemassa olivat (koulukoetyössä!) osioanalyysit, sekä yleensä melko ”perustason” kuvailut: keski- ja hajon-

Koulutus- indikaattorityön ensimmäinen aalto

taluvut sekä ristiin taulukoinnit. Yhä enemmän ja selkeämmin alettiin kuitenkin puhua selitysmalleista ja niitä myös rakentaa. Erityisen syyksensä tähän antoivat IEA:n Kuuden oppiaineen tutkimuksen kansainväliset analyysit, joissa malliajattelu oli keskeistä ja jossa käytettiin meilläkin sittemmin noudatettua regressioanalyyttistä otetta. ”Alkuperäinen”, aikaan kytkeytyvä malli oli englantilaisen Gilbert Peakerin kehittäminen. Sovelsimme näitä Hannun kanssa mm. TST-72-toimikunnan taustatutkimuksissa, ja Juhani Purolle taas kelpasi Keevesin malli sellaisenaan väitöskirjan käsitteelliseksi rungoksi.

Saattaa olla paikallaan todeta, että monessakin suhteessa pioneeriluontoisessa IEA-työssä tuli yhä keskeisemmäksi monitasoinen käsitteellinen malliajattelu, joka selvästikin on havaittavissa jo sen varhaisvaiheiden analyysissä. En epärii olettaessani, että tämä ajattelu olisi muodostanut nykyisen monitasomallityön välttämättömän käsitteellisen ja analyttisen pohjan ja kehittämishaasteen. Näin tulemmekin jo tämänkin päivän menetelmällisen työn etulinjan ongelmiin. Laskentakeskuksemme laitekanta osoittautui kuitenkin vielä 1970-luvun puolivälissä kapasiteetiltaan riittämättömäksi esim. SPSS-ohjelmalle, vaikka sitä ”Tukholman tuomisina” innostuneesti esittelimkin. Nykyisellään asia onnistuu jo pöytämikrolla.

Sammonkadun aika merkitsi itselleni pariakin väliaikaista – tosin pelkästään fyysistä – irtautumista KTL:sta: Toinen oli talvikausi 1973–74 Tukholman yliopiston ”Institutionen för Internationell Pedagogik” (Torsten Husénin, sittemmin Ingemar Fägerlindin laitos), jolloin työtettiin useampaa IEA:n Kuuden oppiaineen tutkimukseen kuuluvaa kansainvälistä raporttia ja jossa (kohdalleni aivan uutena tulleena odotuksena) kehittelemä ”omaa omituista” ideaa koulusaavutusten opspohjaisesta vertailusta. Toinen oli pitempi (1976–78) ja merkitsi siirtymistä eteläiseen Afrikkaan, Lesothon opetusministeriöön Unesco-asiantuntijana. Siitä ajasta ei nyt tässä kuitenkaan sen enempää.

Palatessani sitten **Fredan** uusiin tiloihin saatoinkin hyvin ymmärtää, miltä nykypäivän vieraistamme saattaa tuntua yrittäessään selviytyä eteenpäin kohteeseen tämän inhimillisen labyrintin sokkeloissa. Talossahan on symboliikkaa! – Olipa siinä kerran alkuaikoina käydä köpelösti itsellenikin, kun kesäisenä perjantai-ilta na yritin rappukäytävästä ulos ilman F5-avainta. Eikä se onnistunut enempää alku- kuin loppupäästäkään. Siellä sitten istuin aikani rappusilla miettien, miten pitkään tässä on kestävä, ennen kuin ihmiset tulevat taas maanantaina töihin. Ellei olisi ollut toista illanvirkkua – Erkki K:ta – joka kuuli raivoisan ikkunanraskytyksen, olisin kai todella joutunut tuonkin ”vesikokeen” kestäämään.



Soveltavan tutkimuksen osasto Fredan alkuaikoina. Kuvassa eturivissä vasemmalta: Sauli Takala, Erkki Kangasniemi, Hannu Saari ja Kimmo. Takarivissä vasemmalta: Ellen Piesanen, Marjatta Saarnivaara ja Jouni Ruottinen.

Fredan aika on kuitenkin jo niin monelle siksi lähellä ja tuttua, että – monista kertomisen arvoisista elämyksistä huolimatta – en enää katso tarpeelliseksi ”kullata” sitä tämän kertoilun koukeroilla.

Toteanpahan vain lopuksi, että muilta mailta paluuseen liittynyt todellinen tunne siitä, että on johonkin aidosti kuuluva ja tervetullut, si-

netöi lopullisesti haluni tehdä töitä nimenomaan tässä laitoksessa, näiden ihmisten ja tehtävien parissa. Se tunne elää edelleen voimakkaana, vaikka tuolloin vietettiin vasta KTL:n 10-vuotisjuhlaa, ja nyt ollaan jo kahden samanlaisen vaaksanmitan verran pitemmällä.



Metodologian yksikkö 1980-luvun puolivälissä.



Ammatillisen koulutuksen tutkimusosasto 1980-luvun puolivälissä.



Tietopalveluyksikkö 1980-luvun puolivälissä.



Henkilö- ja talousyksikkö 1980-luvun puolivälissä.



Korkeakoulututkimuksen osasto 1980-luvun puolivälissä.



Yleissivistävän koulutuksen tutkimusosasto 1980-luvun puolivälissä.

TARPEELLINEN MIES

ALUSTA ALKAEN

Kimmon työura näyttää alusta alkaen koostuneen jatkuvasta tarpeellisena olemisesta, ja asian taustalla on tietysti sekä hänen oma persoonansa että historiallinen aika. Nykynuorten ei auta muu kuin arvostaa ja yrittää seurata perässä – ja kaikin mokomin myös kadehtia.

Kun 60-luvun alussa tarvittiin opettajan pätevyyden jo hankkinut psykologian opiskelija töihin Järvilinnan vastaanottokotiin, olivat taustalla yleiset syyt ja kaikenlainen kehityksen kehittyminen. Yliopistolaitoksen kasvu tuotti Tampereelle tarpeen psykologian professuurin hoitajasta, joten myös Järvilinnaan tarvittiin johtajan sijainen. Yhteinen talvi (61/62) Järvilinnan töissä – neiti Arkelan ja poliisikoira Riikan valvonnassa – teki selväksi, että syyt juuri Kimmon tuloon/menoon täyttämään Järvilinnan aukkoja liittyivät kuitenkin hänen persoonaansa. Siellä tarvittiin hänenlaistaan. – Sen verran merkityksellinen tuo talvi oli muuten omalta-

kin kannaltani, että lapseni nimeksi tuli aikanaan Riikka ja Kimmosta tämän kummi.

Jyväskylänkin yliopisto kasvoi ja taas tarvittiin Kimmoa uusiin töihin, assistentiksi psykologian laitokselle. Tuolta ajalta muistan (hämärästi) joitakin silloisten laitosten yhteisiä juhlia ja Kimmon roolin niissä ja – erityisesti – hänen gradun tekonsa. Ainakaan etevimmät eivät silloin joutaneet kokopäiväisesti opiskelemaan, joten Kimmokin teki graduaan työn ohessa. Se koski verbaalisia reaktiohierarkioita ja oli kerta kaikkiaan säntillisesti tehty kokeellinen työ. Joka paikka oli niin huolellisesti punnittu ja toteutettu, ettei aukkoja jäänyt ja sivusta katsoen suorastaan hirvitti. Niinpä siitä ei tullutkaan gradu vaan lisensiaatintyö.

Mutta kansainvälinen koulutustutkimuskin kehittyi ja taas Kimmoa tarvittiin muualla eli suunnittelemaan Suomen osalta ensimmäisen IEA-tyyppisen tutkimuksen (UNESCO:n nimissäkö

sitä tehtiin?) toteutus. Sitä en ihan muista, missä organisaatiossa Kimmo nuo suunnitelmat teki (KTLää ei vielä ollut mutta olikohan säätiöpohjainen KTK, joka tuppasi sekaantumaan kuorma-autojen tilauskeskukseen), mutta toteutukseen pääsin itsekin mukaan. Kierrettiin Jorma Kuusisen kanssa vuokrafolkkarilla testaamassa pohjoisen Suomen koululaisia – ja Savukosken Martin kylän Leukuhamarassa oli poroerotus sekä mahdoton pakkanen.

Naapurin kuninkaan virkakauden mottona on ollut että För Sverige i tiden. Jos tuohon pannaan Ruotsin sijaan sana koulutustutkimus, saadaan hyvä luonnehdinta Kimmon työuralle myös alkua seuranneen jatkon osalta. Sopii sitä uraa vaikka Ristiinan kallioilla ja pärenippu kainalossa itsensäkin tyytyväisenä muistella.

Raimo M.

TANGEERAUKSIA – KIMMO JA OPISKELIJATYTÖN TIE KÄYTTÄYTYMISTIEDEISIIN

Kuulemma käyttäytymistieteissä tarvittiin opiskelijoita, jotka olivat lukiossa opiskelleet laajaa matematiikkaa ja luonnontieteitä. He voisivat kehittää käyttäytymistieteen metodeja. Niinpä olin päättänyt vaihtaa kiinnostukseni fysiikasta, matematiikasta, kemiasta ja biologiasta käyttäytymistieteiden metodologiaan. Mitähän sekin olisi? Hain opiskelemaan Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun psykologiaa ja sosiologiaa. Luki-ossa en ollut lukenut psykologiaa, koska sitä lukivat kielilinjalaiset ja se oli vaihtoehtoinen biologian opiskelun kanssa.

Syksyllä 1964 kävelin siis läpi Seminaarimäen upean ruskaisen puiston yliopiston lauta-aidan portin pielessä olevalle IV rakennukselle, jossa psykologian laitos oli osaksi. – Osa laitoksesta oli Yliopistonkadun päässä olevan portin toisella puolella olevassa harmahtavankermäisessä puurakennuksessa.

Seikkailu psykologiaan alkaisi. Johdattelijoina minulle täysin uuteen tietämisen alueeseen olivat Raimo Konttinen, Lea Pitkänen ja Kimmo Leimu, jotka vastasivat psykologian peruskurs- sin opetuksesta. Raimo Konttinen kävi luennoil- laan yksityiskohtaisesti läpi Nummenmaan, Takalan ja von Wrightin uutta Kokeellisen psy- kologian kirjaa: ”Sitten siirrymme kappaleeseen 4.2.3.1. ...”

Tutustuminen behaviorismiin

Lea Pitkänen ja Kimmo Leimu vastasivat demonstraatioista, joissa perehdyttiin uuteen psy- kologiseen suuntaukseen, behaviorismiin, Hol- landin ja Skinnerin ohjelmoidun oppikirjan avulla. Kirja oli 7-osastoinen osastokirja. Se sovelsi ehdollisen oppimisen ideaa: Kirjan (noin 300 sivua) jokainen sivu oli jaoteltu noin 3 sen- tin pituisiin kaistaleisiin/osastoihin. Ne olivat vuorotellen valkoisia ja harmahtavia. Kussakin

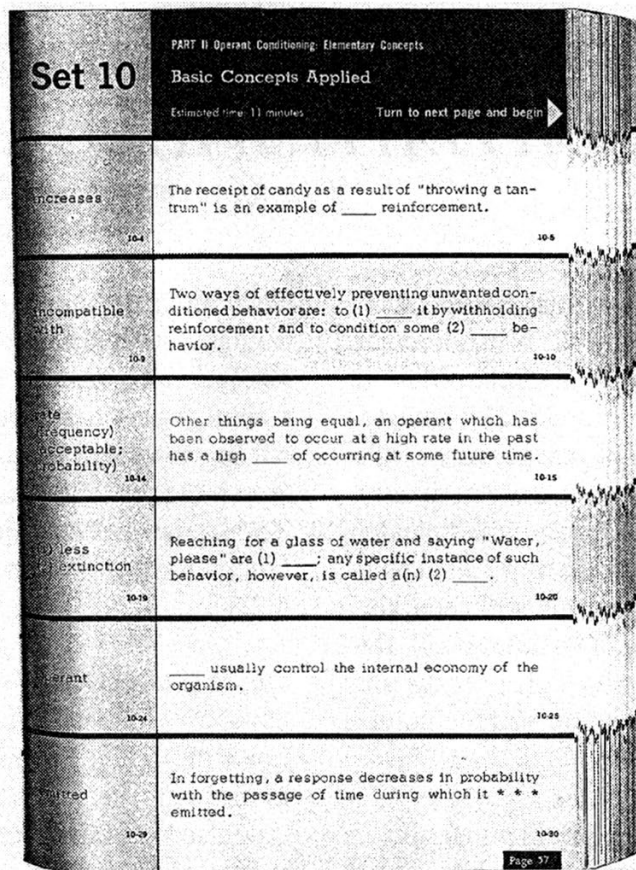
oikeanpuoleisen sivun kaistaleessa/osastossa oli kuvattu jokin psykologinen havainto. Sitten piti ajatella, miettiä ja ratkaista, mistä olisi kulloinkin kysymys. Kun käänsi sivun, vastavassa osastossa olevan seuraavan tehtävän vieressä vasemmalla puolella marginaalissa sai positiivisen tai negatiivisen palautteen eli selityksen, mistä todella oli kysymys edellisellä sivulla. Kirja oli jaettu useiksi luvuiksi (sets). Kukin luku käsitteli jotakin teemaa. Luku (esim. Set 10) käytiin läpi lukien ensin ylimmät osastot, sitten toiseksi ylimmät osastot, sitten kolmanneksi ylimmät jne. Kaikkiaan sivuja selattiin edes talaisin ko lukua opiskeltaessa 7 kertaa, kukin osasto kerralla alusta loppuun. Demonstraatioiden aluksi oli aina testi edellisen kerran asioista. Jos ei me-

nestynyt riittävän hyvin useammassa perättäisessä testissä, ei saanut enää jatkaa opintojaan. Voi että sydän oli sykkyrällään aina demonst-

raatioissa. Saakohan vielä jatkaa opiskelua? Huomasivatkohan opettajat, kuinka sydän hakkasi ja sitä puristi? Tällais-tako se käyttäytymistiede ja psykologia on? – Myöhemmin olen kuullut, että opettajakunta oli päättänyt perehdyttää tuon vuosikurssin opiskelijat kunnolla johonkin teoreettiseen suuntaukseen. Oppimistuloksethan tahtovat opettajan mielestä olla aina riittämättömiä.

Siihenhän voi tutustua lukemalla muitakin kirjoja ja käymällä muissakin tentteissä. Lokakuussa

olisi yleinen tentti, jolloin voisi käydä tenttimässä Kailan Persoonallisuuden ja Freudin



Ensimmäinen tietellinen oppikirjani. Kopio Hollandin ja Skinnerin ohjelmoidusta oppikirjasta, sivusta 57.

teoksen, jossa analysoidaan unia ja käsialoja. Isto Ruoppila luennoi lisäksi fysiologista psykologiaa. Luento eteni hitaasti aina silloin, kun siirryttiin asiasta toiseen, mutta kun päästiin varsinaiseen asiaan, aiheesta edettiin niin nopeaan, että ei tahtonut mukana pysyä.

Samanaikaisesti psykologian peruskurssin kanssa suositeltiin tilastotieteen ja englannin kielen opiskelua. Siis tilastotiedettä! Carl Hagfors opetti lauantaisin tilastotiedettä klo 9–13. Hagfors käytti Spiegelin tilastotieteen kirjaa ja oli ensimmäinen opettaja, joka ei kirjoittanut taululle vaan piirtoheittimelle.

Psykologian ohella piti tietysti tutustua muihinkin käyttäytymistieteisiin. Aikatauluihin sopi Jyrkilän sosiologian peruskurssi sekä Niilo Mäen suojelu- ja parantamiskasvatusoppi.

Kevään lopuksi oli sitten opintokirjassa neljä approbaturia käyttäytymistieteistä, mutta missä oli uuden tiedon tuottaminen ja menetit?

Reliabiliteetti ja validiteetti

Psykologiasta saattoi suorittaa cum laude -opintoihin kuuluvan praktikum-kurssin kesäyliopistossa 1965. Praktikumin opettajana oli Kimmo Leimu ja aiheena havaintopsykologia. Metodiotuksesta vastasi Isto Ruoppila ja havaintopsykologian teoriaopetuksesta Petrimäki. Siis

lopultakin päästiin itse tekemään empiirisiä kokeita. Omassa työssäni tehtävänä oli selvittää, miten sosiaalinen suotavuus ja epäsuotavuus vaikuttaa havaitsemisen nopeuteen. Takistoskooppi-nimiseen laitteeseen tehtiin nauha, jolle oli kirjoitettu erilaisia sanoja: punainen, jäätelö, rakastaja, aurinko, vaahtera, murhata, iloinen, kauppa, huora, pusero, ongelma jne. Sitten piti hankkia opiskelutovereita katselemaan sanoja takistoskoopista ja mitata havaitsemisaikoja. En muista, oliko tulos hypoteesin mukainen eli suotavien sanojen havaitseminen on nopeampaa, mutta kokeen yhteydessä opin hyvin reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet. Takistoskooppi oli peräti kotitekoinen ja mekaaninen laite, mutta havaintoaikoja otettiin hyvin tarkalla sekundaattorilla. Takistoskooppi saattoi jäädä jumiin moniksi minuuteiksi, mutta sekundaattorin tarkkuus oli sekunnin sadasosia.

Otanta ja soveltava tutkimus

Tuohon aikaan ei ollut mahdollisuutta saada opintolainaa, joten toisesta opiskeluvuodesta alkaen, jolloin oli jo osoittaa kuinka opinnot etenevät, oli mahdollisuus hankkia opintoihin rahoitusta tekemällä töitä. Ja niinpä kohtasin taas Kimmo Leimun, tutkijan Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksesta. Hän tarvitsi kansainväliseen IEA tutkimukseen otannan tekijää. Minulla oli tilastotieteestä jo approbatur ja cum laude – opintoja mm. otannasta ja matematiikasta ap-

probatur, joten sain tehtävän. Tehtävä olikin kiinnostava, sillä tähän asti kaikki otantaan ja otoksien kuvaukseen liittyvä opetus oli ollut pelkkiä kaavoja ja niiden johtamista. III rakennuksen eräässä hämärässä huoneessa oli mahdollon määrän lomakkeita, jotka sisälsivät tiedot kaikista Suomen opettajista ja samalla myös heidän kouluistaan. Niinpä sitten otoksen kaavat muutuivat systeemiksi, jolla lomakkeista valittiin maaseutukouluja ja kaupunkikouluja, kaksi- ja useampiopettajaisia kouluja edustavassa suhteessa sen mukaan millaisia kouluja meillä oli silloin Suomessa. – Minkähän takia en tajunnut tehdä tuosta tehtävästä cum laude – esitelmää tilastotieteeseen, sillä saimme siitä sitten aikaan kehuva palautetta kansainvälisiltä otannan asiantuntijoilta? Se kai ei ollut riittävän teoreettista, siis tieteellistä!

Motivointi ja vieraannuttaminen

Vuosiksi sitten tiemme erkanivat. Minä työskentelin sosiologian ja koulutussosiologian parissa ja Kimmo oli tunnettu kansainvälisistä tehtävistään sekä työskentelystään Bloomin kanssa.

Vuosien kuluessa olen saanut kuulla motivoinniksi tarkoitettuja toteamuksia: ”Ei sillä ole niin väliä. Sehän on vain opinnäyte.” Välillä on tullut mieleen, että pannaan sitten metodimyllyyn lahjakkuudeksi saappaan koko ja pyöritetään

sitten ”tieteellinen menetelmä” vaihe vaiheelta. Mitäs siitä, kun kukaan ei ole kiinnostunut sisällöistä, vaan muodoista ja operaatioista. Tuollaisissa yhteyksissä Kimmon suhtautuminen tutkimustyöhön on noussut mieleen. Kimmo ei koskaan innostanut tekemään asioita, edes ”vain opinnäytteitä” noin vain, vähän sinne päin, ohimennen.

Ei Kimmo päästänyt helpolla opinnnoissa eikä myöhemminkään. Kun Göteborgissa oltuani kerroin innokkaasti ”uudesta” oppimisen tutkimuksen suuntauksesta, fenomenografiasta, hän tiukkasi: ”Mitä uutta se antaa verrattuna ... esim. Bloomin taksonomiaan?” Tuosta keskustelusta oli tuloksena omaa ajatteluaani ilmentävä malli tutkimusraporttiin.

Anita

TIETÄJÄLLE, NÄKIJÄLLE JA OPETTAJALLENI

Jokunen viikko sitten
kanssasi keskustellessani
koin vahvana déjà-vu-ilmiön.
Puhuimme Bloomin taksonomiasta.
Ilmaisit vakavan huolesi siitä,
kuinka pinnalliseksi taksonomian ymmärrys
on jäänyt lukuista sovellutuksista
ja keskusteluista huolimatta.
Yht'äkkiä näin Sinut
C-ykkösen kateederilla
70-luvun puolivälin paikkeilla
intoa hehkuen kertomassa
nuorille kasvatustieteen opiskelijoille,
kuinka perustavalla tavalla Benjamin Bloom
oli onnistunut oppimistulosten
arvioinnin salat avaamaan ja saattamaan ne
tutkimuksin hallittavaan muotoon.
Ajatuksesi pursusivat niin ylitsevuotavina,
että välillä olit pakotettu melkein
hypähtelemään ilmaan
ja astumaan alas kateederilta
kertomaan meille kädestä pitäen
suuresta mullistuksesta.

Ei nuori opiskelijapoika voinut
muuta kuin ihmetellä
tieteen saavutuksia ja Bloomin suuruutta.
Loppumaton into ja sammumaton jano
kohden asioiden ytimiä,
toisaalta poikamainen silmien pilke
ja muihin tarttuva ilo
viimeisenkin kiven kääntämisestä
totuuden etsimisessä;
tämä Kimmo jäi lähtemättömänä mieleen
jo noilta luennoilta.
Vilpittömästä löytäjän ilosta
uusien asioiden äärellä
olen saanut Sinulta sittemmin
yhä uudelleen ja uudelleen lisää oppia.
Tästä olen Sinulle kovin kiitollinen.
Ja siitä nöyrästä ymmärryksestä,
että kiviä jää vielä
meidänkin jälkeen
käänneltäviksi.

Jouni V.

KIMMOLLE

*Hiljaisena perjantai-iltana,
kun kuulen seinän takaa työn ääniä.
Tuntuu tutulta ja turvalliselta.
Sinä olet siellä – vielä.*

Ja muistan toisen perjantai-illan kaksikymmentäviisi vuotta sitten, kun innostuimme rakentamaa ”ritilää” arvioinnin funktioista ja intressiryhmistä. Rakennustyö alkoi hyvin spontaanisti aamupäivällä, kun kysyin sinulta puolihuolimattomasti lähdevinkkejä arvioinnin funktioista laudatur-työtäni varten. Sinä et tietenkään vastannut huolimattomasti, vaan otit kysymykseni tosissasi, niin kuin aina kaikki kysymykset. Sanoit, että asia on sinuakin aina kiinnostanut ja aloit listata paperin kulmaan intressiryhmiä, jotka arviointitietoa tarvitsevat ja sitten pohdimme yhdessä, miksi he tietoa tarvitsevat, mitä tiedosta saavat, miten se heidän toimintaansa ohjaa ja mitä seurauksia tuolla tiedolla voi olla. Tiedon tarvitsijoita ja tarpeita löytyi. Välillä otimme puhtaan ja aina suuremman paperin, lisäsimme intressiryhmiä loppuun ja alkuun ja väleihin ja rakennelmamme alkoi jäsentyä joidenkin peruspilareiden varaan. Sisältö rikastui, laajeni ja tarkentui. Aika unohtui

ja yhteinen rakennustyö vei meidät mukanaan. Se sai ainakin minut täysin valtaansa ja sain kokea elämyksen, jonka vasta paljon myöhemmin osasin nimetä flowksi.

Päivän aikana Karvosen Jukkakin oli jotenkin sotkeutunut työhömmö. Sitä en todellakaan muista, missä vaiheessa, mutta kun yhtäkkiä havahduimme kahdeksanyhdeksän aikaan illalla, Jukkakin oli siinä rakennushommassa innostuneesti mukana. Jukka se työn keskeyttikin sanomalla, että nyt lopetetaan ja jatketaan kahdeksalta aamulla. Niin tietysti tehtiinkin, vaikka sattui olemaan lauantai. Se oli sitten enää vain hienosäätöä, rakennelman viimeistelyä. Mutta se perjantai, se oli minulle kohtalokas. Se teki minusta tutkijan. Sen elämyksen kautta tiesin, missä kiinnostukseni ja osaamiseni kohtaavat ja kenen kanssa ja millä tavalla haluan tehdä töitä.

Vaikka arviointimallistamme ei maailmankuulua tullutkaan, se on silti paras jäsentely, mitä olen tähän mennessä tavannut. Ja yhdessä on paljon tehty sen jälkeenkin ja melkein kaiken, mitä tiedän arvioinnista olen oppinut Sinulta. Sinä olet ollut mestarini, minä innokas oppipoika. Ville tapasikin sanoa, kun innolla rakensimme bloomilaisia tavoitekuvausrilöitä myöhemmin, että taidamme olla ”enemmän innokkaita kuin älykkäitä”. Sinä et kyllä koskaan väheksynyt intoamme, vaikka näin jälkikäteen arvioituna se oli varmasti sinusta melkoista pintaaliittoa. Bloomilaisuuteen Sinä meidät kuitenkin johdatit – ei siihen bloomilaisuuteen, jota toiset kevyesti arvostelevat, vaan siihen todelliseen, jossa yhdistyvät sekä tiedon etsimisen ja ymmärtämisen ilo että vastuu jokaisen lapsen oppimisesta ja tasa-arvoisista oikeuksista oppia.

Ensimmäiseltä KTL:n kaudelta muistan erityisesti lähtöhetken OKL:ään. Läksisäiskahvilla puhuit kauniisti yhteistyöstämme ja etenkin siitä, miten ”hedelmällistä” se oli ollut. Minä olin liikuttunut ja vakava, mutta toisia – erityisesti tietysti Puron Jussia – tuntui sanavalintasi huvittavan, olinhan seitsemännellä kuulla raskaana ja varsin hedelmällisen oloinen.

Sinun seurassasi tunnen itseni vieläkin oppipojaksi. Kisälliksikin olisi niin paljon vielä oppimista Sinulta; niin monia perjai-iloja vielä tar-

vitsisin, niin monia ririlöitä ja pohdintoja arvioinnin etiikasta, teorista sekä parhaista mahdollisista käytännöistä ja arviointiin perustuvasta kehittämistyöstä – ja tietysti myös arvioinnin funktioista ja intressiryhmistä.

Sinä olet tietysti vaikuttanut ratkaisevasti myös mahdollisuuksiini, joista IEA:n lukutaitotutkimuksen koordinointi oli tietysti hienoin. Sen kautta avasit portit IEAperheeseen ja myöhemmin se johti myös OECD:n työhön. Sinä olet ohjannut minua myös siinä perheessä näkemään sekä työhön sitoutumisen merkityksen että lähikritiikin tärkeyden. Siinä yhteisössä olen nähnyt myös sen, kuinka Sinua kansainvälisesti arvostetaan sekä merkittävästä työstäsi että etenkin viisaasta ja tyylikkästä tavastasi tehdä työtä ja tehdä sitä yhdessä – ei kunnian mutta vaativien tavoitteiden himoisesti, voimia säästämättä ja niin vaatimattomasti – turhan vaatimattomasti.

Se harmittaa, että on viime vuosina ollut aina niin kiire, niin monia turhia tehtäviä, ettei ole ollut mahdollisuutta uppoutua keskustelemaan, miettimään ja oppimaan. Mutta onhan meillä vielä mahdollisuuksia ja ne haluaisin todella käyttää – puurtaa yhdessä vielä PISAn mittareita, keskustella Network A:n tehtävistä ja strategioista, käydä läpi IEA-toiminnan perimmäisiä tuloksia ja seuraamuksia sekä OECD:n visioita, mahdollisuuksia ja ansoja. Erityisesti

arvioinnin eettisiin kysymyksiin haluaisin kansasi syventyä ja niitä kirjojakin pitäisi vielä viimeistellä...

Kimmo, Sinä olet ollut minun ystäväni, esikuvani ja läheisin työtoverini kymmeniä vuosia. Olet ollut minun tiedon lähteeni, opettajani, innostajani, porttien ja ikkunoiden avaaja, minun 'kimmokkeeni' arviointitutkijan työssä. Sinä olet ollut vierelläni silloinkin, kun olen joutunut tekemään vaikeita valintoja ja kipeitä ratkaisuja. Niiden ratkaisujen kanssa sinullakin on ollut elämistä. Mutta nekin on eletty – yhdessä.

Flow-kokemukselle on etsitty osuvaa suomenkielistä vastinetta. Kosonen ja Kirjonen ovat suosineet 'toiminnan lumoa'. Minun flow-kokemukseni suomenkieliseksi vastineeksi sopisi parhaiten 'toiminnan Leimu'.

Pirjo

RUOTSALAISIA KOLLEGOJA 'KYYTIMÄSSÄ'

Kimmo on ollut mukana monessa kansainvälisessä hankkeessa. Hän on toiminut milloin rekena, milloin kelkkanä erilaisissa projekteissa ja tehtävissä. Hänen laajaan ja monipuoliseen kansainväliseen toimintaansa ja sen myötä kehittyneisiin yhteyksiin ja ystävyysuhteisiin liittyen kerrottakoon tässä pari pientä anekdoottia. Tässä esiteltävissä yhteyksissä Kimmon ei tarvinnut edes olla kelkkana, tarjota vain käytännön apua.

IEA:n toisen kansainvälisen matematiikkatutkimuksen (IEA/SIMS) yhteydessä mainittiin osanottajille, että laitoksessamme (silloisessa kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa) on optinen lukulaite. Lukulaitteen käyttäminen helpottaa tiedostojen muodostamista käytettäessä 'optista' vastauslomaketta, johon oppilas merkitsee monivalintatehtävän ratkaisunsa. Laitteen lyhyt esittely ja sillä 'leveileminen' ei ollut pääasia, vaan halusimme tuoda esille mahdollisuuden, että SIMS:iin osallistuvista maista jotkut voisivat helpottaa tietojenkeruutansa ja tiedostojen muodostamista käyttämällä optisia vastauslomakkeita. Ne voitaisiin lukea meidän lait-

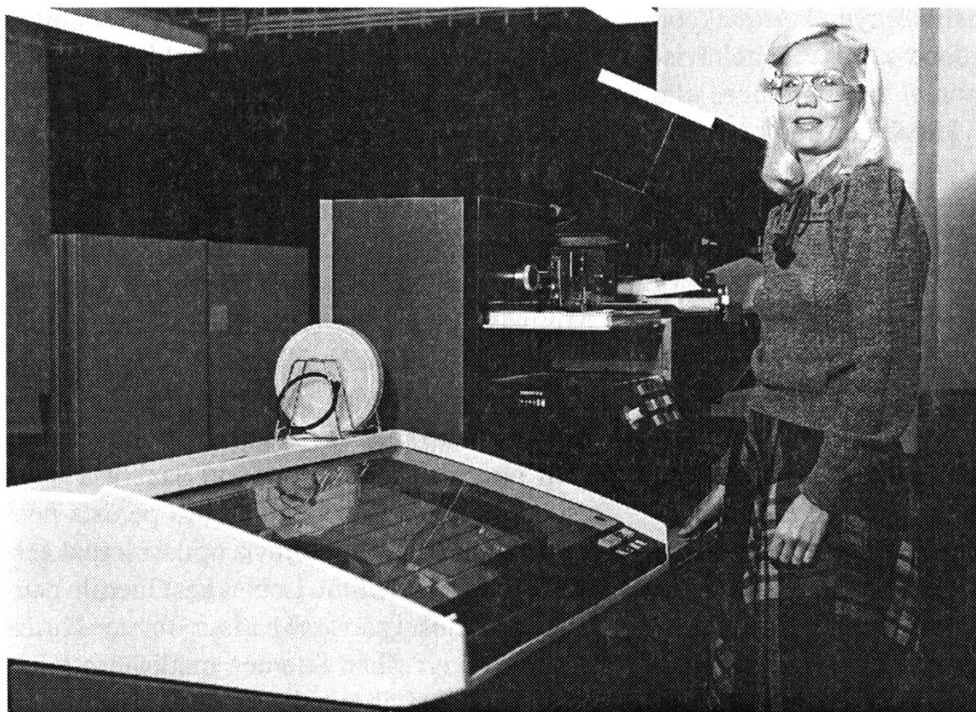
teellamme ja valmistaa nauhatiedosto käden käänteessä aikaa ja vaivaa säästäen.

Ruotsalaiset tarttuivat tarjoukseen. Optiset vastauslomakkeet painettiin Suomessa. Meidän laitos toimi ns. alihankkijana. Lomakkeet lähetettiin Ruotsiin ja jäimme odottamaan oppilaiden vastauksin varustettuja lomakkeita laitokseemme luettavaksi. Eräänä kesäisenä päivänä Kimmolle kuin myös meille muille oli suuri yllätys, kun Kimmo sai puhelinsoiton vahtimestarilta, että täällä pihalla on joku mies, joka kysyy Kimmoa. Kimmon ystävä, korkeasti arvostettu professori Torsten Husén, oli Kimmon hämmästykseksi itse lähtenyt kускаamaan optisia lomakkeita laitoksellemme. Torsten oli ajanut autollaan Fredan pihaan ja kysellyt Kimmoa. Kimmo meni Fredan pihaan tervehtiäkseen Torstenia. Torsten peruutti Saabinsa lastauslaiturin eteen ja hänen autonsa perästä nosteltiin muutamia laatikollisia optisia lomakkeita KTL:n ATK -halliin. Lomakkeet luettiin nauhalle tiedostoksi päivässä parissa. Torsten Husén oli yhdistänyt tähän Suomen matkaansa joitakin muita tehtäviä ja paluukuljetuksena hän sai

viedä laitokselleen Ruotsin IEA/SIMS nauhatiedoston ensiversion sekä optiset lomakkeet primäärimateriaalina takaisin mahdollisia tarkistuksia varten.

Koska ruotsalaisten kokemukset olivat hyviä edellä mainitusta yhteistyöstä, niin sille oli jatkoa luvassa. IEA:n yleiskokousedustajuuden lisäksi Kimmo oli IEA:n toisen kansainvälisen luonnontieteiden tutkimuksen (IEA/SISS) kansallinen koordinaattori. Kyseiseen tutkimukseen osallistui myös Ruotsi. Ruotsin kansallisena

koordinaattorina vuosina 1981–87 oli Richard Noonan, joka on hyvin etevä ja tarkka kaveri, kuten Kimmokin. Kimmolle lähettämänsä viestin mukaisesti Noonan saapui eräänä loppukeksän päivänä Suomeen ja ennen kaikkea kasvatustieteiden tutkimuslaitokseen. Hänellä oli mukanaan nippu optisia vastauslomakkeita ja hän halusi tutustua ja varmistua, että 'systeemi' pelaa luotettavasti niin, että kokemus rohkaisisi häntä käyttämään optista lukijaa myös ruotsalaisten SISS-tiedoston valmistelemissä. Tämä oli vähän 'vaativampi' keikka, olihan kysymyk-



*Leena Malinen ja opti-
nen lukija*

sessä 'epäuskoisen' vakuutteleminen järjestelmän toimivuudesta. Niinpä Kimmo luetutti, Noonanin nähden, optiset lomakkeet nauhalle ja vei nauhan yliopiston laskentakeskukseen. Laskentakeskuksen odotettiin avaavan nauhatiedoston ja printtaavan tiedoston paperille, jotta Noonan saataisiin silmin nähden vakuuttuneeksi järjestelmästä. Kyseisenä iltapäivänä Kimmo sai laskentakeskuksesta puhelun, että he eivät saa nauhatiedostoa avatuksi, eivätkä pysty lukemaan sitä eikä ottamaan siitä printtiä.

Nyt alkoi Kimmolla vähän kolkuttaa; tähänkö tämä varman systeemin hyvä demonstraatio nyt kaatuu. Viileän rauhallisesti ajateltiin, että miten tästä eteenpäin niin, että ruotsalainen kollega ei menettäisi uskoaan tähän yhteiseen asiaan laskentakeskuksen aiheuttamasta häiriöstä johtuen. Muistettiin, että valtion tietokonekeskus (VTKK) oli käyttänyt KTL:n optista lukijaa ylioppilaskirjoitusten kielikokeiden aineiston käsittelyssä. Kaipa he saavat tämän nauhamme avatuksi ja luetuksi. Niinpä lähdimme Kimmon kanssa autolla muutta mutkitta ajamaan Roninmäen suojaan. Ulko-ovelle päästyämme huomasimme ohjeen mukaisesti painaa ovikelloa, jolloin kameravalvonnan varmistamana 'portinvartija' avasi meille oven ja ajoimme autollamme sisään suojaan.

Löysimme sieltä VTKK:n eteisaulan ja pöllähdimme sisään. Sisälle tultuamme tunnelma ei

ollut kireä jos ei kovin ilahtunutkaan. Meiltä tivattiin keitä me luvattomasti sisään pöllähtäneet matkalaiset olemme ja millä asialla liikumme. Meille tuli heti 'päälystakki', joka seurusteli siinä aulassa kanssamme visiittimme loppuun saakka. Selitimme asiamme viitaten siihen yhteistyöhön, joka välillämme vallitsee optisen lukijamme käyttämisessä, panimme nimmemme kirjoihin ja saimme rintaamme lapun, jossa luki 'vierailija'. Päälystakkimme otti meiltä nauhakelan, soitti konehuoneeseen ja antoi nauhan paikalle tulleele operaattorille sekä antoi ohjeet mitä tehdä. Aikamme siinä seurusteltuamme saimme nauhakelamme takaisin sekä nauhan sisältämän tiedoston printattuna paperille.

Lähdettyämme luolasta olimme hiukan hämillämme. Totesimme, että VTKK:hon ei voi kävellä sisään aivan samalla tavalla kuin meidän laitokseemme. Suunnittelimme siinä hetken kulunvalvontaa myös kasvatustieteiden tutkimuslaitokseen, sillä onhan meilläkin suuret määrät tietosuojaan piiriin kuuluvaa tietoa. – Retki päättyi kuitenkin onnellisesti. Kimmo saattoi osoittaa Richard Noonanille, että systeemi toimii antamalla hänelle printin nauhan sisältämisestä tiedoista, joita verrattiin lomakkeiden sisältämiin tietoihin. Yhtäpitävyys oli täydellinen. Käyttikö Ruotsi meidän optista lukijaa 'Sississä' vai hankkivatko oman, sitä ei jaksanut muistaa.

Nämä molemmat pohjoismaista yhteistyötä ja avunantoa edustavat hankkeet tapahtuivat 1980-luvun alkupuolella 'vanhaan hyvään aikaan'. Ne eivät olleet maksullista palvelutoimintaa. Parimminkin Kimmon haluamaa järkevää praksista ja apua ystävillemme, joka lämmitti mieltä puolin ja toisin. Me suomalaiset saimme vastapalveluna Ruotsista mm. toisen kansainvälisen matematiikkatutkimuksen (SIMS) ruotsinkieliset kyselylomakkeet ja koevihkot, joita me vähän modifioimme ja käytimme tiedonkeruussamme ruotsinkielisissä kouluissa.

Erkki

TUULIMYLLY

Sinne poiketaan pikitieltä vasemmalle kylätielle kanervikkokankaan kohdalla. Hiekkainen ja männyn juurien juovittama tie kääntyy äkkiä oikealle ja mutkittelee helpointa kulkua tavoitellen kohti hiljaisia peräkyliä. Ei pitkäkkään tarvitse kuitenkaan kulkea, kun rinteessä oikealla, muutaman kymmenen metrin päässä tiestä se näkyy parin kuusen välistä varsin hyvin. Siinä se on, tuulimylly. Ei mikään tavallinen näky nykyään, eikä oikein tunnu olevan omimmalla paikallaankaan. Korkealla sen luulisi olevan ja vapaasti tuulien tavoittamana. Nyt se on vähän varjossa metsän keskellä, eikä paikkakaan ole korkein lähistöllä. Lopullista paikkaansa se ei ole kuitenkaan saanut itse valita. Joku on sen sille katsonut eikä sen omaa mieltä kokonaan ottanut huomioon.

Perintökalut ovat mukavia. Isot perintökalut saattavat kuitenkin joskus olla paitsi mukavia, niin hoidon, joskus korjaustenkin tarpeessa. Mylly on muuan sellainen. Tuulimylly varsinakin. Ei kunnan tuulimylly sataa vuotta kestä aivan omillaan. Sitä on varjeltava, erityisesti tuulelta. On tarkoitus, että tuuli pysyy myllyn ulkopuolella. Jos tuuli pääsee rapistuneen ka-

ton tai seinien läpi viuhumaan myllyn sisällä, se tuo kosteuden ja sen mukana erinomaiset elinmahdollisuudet home- ja muille sienille. Pölyähän myllyssä on aina, mutta parhaimmillaan sen pitää olla lähtöisin jauhoista. Ulkopuolisen pölyn torjunta vaatii myös sen, että katto ja seinät ovat kunnossa.

Tuulimyllyn omistajana Kimmo on myös tuntenut vastuunsa arvotavaran kunnossapidosta ja huolehtinut myllystään. Nykyaika on toista kuin aika sata vuotta sitten. Katon uusinnassa oli annettava periksi nykyajalle ja vaihdettava pärekatto huopakattoon. Vierestä katsellen voi näyttää yksinkertaiselta leikellä huoparullasta sopivia pätkiä ja antaa vasaran naputella. Katto sattuu kuitenkin olemaan kahdeksankulmainen, kahdesti taitettu, ja keskellä huipussa pikku torni ikkunoineen ja luokkuineen, ja katto siinäkin on. Kahdella sivulla on aukot tuulisiipien akselia varten. Aukot ovat kuin kattoikkunat, ja katto näillä aukoillakin on. Melkein kuin vanhan linnan tornin pienoismalli. Tämä torniosa on vielä kääntyvää mallia, niin kuin tuulimyllyssä välttämättä pitää olla. Huopapala on kyllä taipuisa periaatteessa. Ehtona on, että on kesä ja

lämmin päivä. Sen verran huopakin vastustaa, että ei se antaudu kaikille mutkille. Tuulimyllyn katto asettaa niin vaativia huovantaittelutehtäviä, että kansakoulun paperintaitteluharjoitukset ovat jälkikäteen arvioiden hyvin perusteltuja.

Eipä kuitenkaan hätää mitään, kun mestari on itse asialla. Huoparullat on jo jollakin ulkopuoliselle ymmärtämättömällä tavalla hankkiutuneet kahdeksan metrin korkeuteen myllyn ympärillä oleville telineille. Ne kiertävät koko myllyn ja siellä hieman notkuvilla telinelaudoilla, kantaamattomilla ja teräväreunaisilla Kimmo liikkuu tottuneesti. Vähemmän tottunut tulee useasti katsoneeksi maahan, jossa puolen kuution kivenpulterit ovat jostain syystä kerääntyneet myllyn ympärille ja peittävät maan melko tarkaan. Vähemmän tottunut myös on vähemmän tehokas, koska yksi käsi kuitenkin on aina pois työnteosta. Sillä kun pidetään kiinni jostakin tukevaksi arvellusta. Kivien seassa kasvava vatukko ei vakuuta vähemmän tottunutta siitä, että mahdollinen putoaminen päättyisi ystävälliseen ja pehmeään laskuun. Huopakatteen asentaminen käy sitten tarkasti ja taitoksia mietiskellen ja sovitellen, naulanpaikkoja ja veden juoksua kulmien ylityksissä tuumailen. Monenlaiseen asentoon se ihmiskehokin venyy ja taipuu, kun viimeisiä paloja paikoilleen kurkottelee. Muutama päivä siinä menee, vaikka katettavia neliöitä ei niin paljon olekaan.

Joka pala on kuitenkin yksilönsä ja vaatii omat leikkauksensa ja kiinnitysjärjestyksensä. Joka ei sitä etukäteen suunnittele, tekee sutta ja joka tapauksessa saman työn useaan kertaan.

Katolle hankkiutuessa mennään myllyn sisällä vanhoja portaita. Siitä on ennenkin kiivetty, tavallisesti vain toiseen kerrokseen kivien luo jyväsäkki selässä. Oikein turpealle isännälle ei siinä joutavaa tilaa ole. Sen verran tarkat on paikat.. Näillä sijoillaan mylly ei ole varsinaista työtään tehnyt. Tällä kertaa itse kivet ovat vielä alakerrassa tukevien hirsien päällä, mutta matkalla oikealle paikalleen kerrosta ylemmäksi. Sylen halkaisijaltaan ja vajaan puolen metrin paksuisina ne jonakin päivänä vielä palaa- vat oikealle työpaikalleen. Miten se tapahtuu, on oikea pyramidin rakentajien työnäyte. Painoa on, tilaa ei paljon ole, tukihiisiä ja akseleita ja hammaspyöriä riittää, matka on ylöspäin, eikä nykkykoneiden voimia voi myllyn sisällä päästää riehumaan. Kun Kimmoa tuntee, niin todennäköistä on, että kivetkin vielä saavat oman paikkansa. Miten asia käytännössä tapahtuu, voi tänään olla vielä epäselvää. Miettimisellä se kuitenkin alkaa. Siinä Kimmoon olemme tottuneet, hän miettii asioita. Hengen voimin ne kivet siirtyvät, tavallaan. Voi olla, että asia on jo valmiiksi mietittykin.

Parinkin miespolven aikana maailma muuttuu niin paljon, että maalaiskylälle arvokas tuuli-

mylly on nykyoloihin jäänyt virattomaksi. Joku sellaisia asioita arvostaa ja koittaa säilyttää perinnettä, siinäkin tapauksessa, että saa omat jauhonsa kaupasta sellaisina kuin haluaa ilman omaa tai kylän myllyä. Paljon vaivaa ja aherrusta on tämäkin mylly ympärillään nähnyt. Paljon on se itsekin jauhanut ja ahertanut ja tehnyt milloin vähän karkeampaa, milloin vähän hienompaa jauhoa. Välillä pikaiseen tarpeeseen, välillä talven varalle, välillä naapurille lainaten. On siitä jauhosta eletty ja monen monella tavalla sitä on syöty. Toivoisi sen nyt siinä vielä tukevasti seisovan muistuttamassa tekemästään työstä ja olemaan mallina tuleville sukupolville.

Vähän sitä Paulaharjua ja Lampéniusta tavoittelin.

Jyväskylässä 20.02.1999

Hannu

KIMMO LEIMU

Senior Researcher

Professional career:

- Teacher (1959–62);
- Assistant, Department of Psychology, University of Jyväskylä (1963–67);
- Research Officer, Institute for Educational Research (1967–1972), including: National Technical Officer, IEA Six Subject Survey (1967–72).
- Head of the School Test Bureau (1972)
- Head of the Department of Evaluation at the IER (1973–1976).
- Spencer Foundation Research Fellowship, University of Stockholm, Sweden (1973–74);
- Finnish representative at the General Assembly of the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (I.E.A.)(1974–96),
- UNESCO adviser at the Ministry of Education, Lesotho, Africa (1976–78).
- Junior Researcher, Academy of Finland (1978–81).
- Senior Research Officer, Institute for Educational Research (since 1981),
 - National Research Coordinator, Second International Science Study (1983–88).
 - Member of the I.E.A Standing Committee (1983–87).
 - Member of the Board of the Finnish Society of Development Studies (1983–1988).
 - Member of the Finnish National Commission for UNESCO, 1990–92.
 - Finnish representative in the OECD/CERI International Education Indicators Project (INES) Network A (Student Learning Outcomes) (since 1990).
 - Leader of the Research Group: Comparative Evaluation of Education, at the Institute for Educational Research (since 1994).

Consultancies:

- Botswana National Commission on Education (the Botswana Survey of Education, 1976).
- Zambia Educational Materials Project – ZEMP (1983, 1987, 1988, 1989).
- Study of the Hungarian Public Education Textbook System (1994).
- Project identification mission on Future Finnish Cooperation in the West Bank and Gaza (1995).

